

Heidi Frantzen

**Moderskapets forestillinger i vår tid;
Og forestillingenes påvirkningskraft på
familien, individene og
familieterapeuten.**

**«Mother blaming», «middelklassens foreldreskap» og
«den betingelsesløse morskjærligheten»**

Masteroppgave i Familiebehandling

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Sammendrag

Alle har mødre, og derfor har også alle sterke forestillinger rundt hva et moderskap innebærer og hvordan dette skal utføres.

Denne masteroppgaven i familiebehandling handler om forestillinger som dominerer moderskapet i vår tid, og analyse materialet i oppgaven er hentet fra avisartikler i Norge. Aviser er et sensitivt barometer på forestillinger i samfunnet, og innehar en sirkulær påvirkningskraft på samfunnet. Analysestrategien er basert på Faircloughs kritiske diskursanalyse, og Foucaults teorier om makt. I analysen har jeg kommet frem til tre forestillinger som dominerer moderskapet i vår tid; forestillingen om «mother blaming», forestillingen om «middelklassens foreldreskap» og forestillingen om «den betingelsesløse morskjærligheten». Jeg vil vise hvordan forestillinger om moderskapet henger sammen med forestillingen om barnet som rettssubjekt. Hensikten med studien er å øke fokuset på forestillinger i familiearbeidet. I etterkant av analysedelen vil du derfor stifte bekjentskap med Lise og hennes familie, og forestillingene vil bli satt i sammenheng med familiens behandlingsprosess. Fortellingen vil vise hvordan forestillingene påvirker identitetene, relasjoner og handlingsrommet til både familiemedlemmene og familieterapeuten. Hvis mødre ikke lever opp til de opplevde normative forestillingene i samfunnet kan det skape tause familiehemmeligheter, skyld og skam som igjen kan skape alvorlige symptomer hos familier og enkeltindivider. Gjennom verktøy som «vennlig respektløshet», dekonstruering og «discomfort zone» kan familieterapeuter hjelpe familier med å finne en gyldiggjørings spiral. Det vil kunne fjerne familiehemmeligheter og tabu, minske skyld og skam og ikke minst legge grunnlag for andre identiteter, relasjoner og gi et større handlingsrom.

Masteroppgaven er skrevet ut fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv, og jeg vil derfor presisere at all kunnskap er konstruerte «forestillinger». Gyldig kunnskap er både situasjons-, relasjons- og individavhengig, og må derfor tilpasses enhver situasjon og inneha en holdning som innebærer «vennlig respektløshet».

Abstract

Everyone has a mother, which gives us all conceptions of what maternity is and entail.

This thesis explains the dominating conceptions of motherhood in our time. The source material is newspaper articles from Norway. Newspapers are a sensitive barometer of conceptions in our society, and provide a circular influence on our society. The strategy and methods of analyzing is based on Norman Faircloughs principles of discourse analysis and Foucaults theories about power. In my analyzis I have found three conceptions that dominates motherhood beliefs in our time; the conception of «mother blaming», the conception of «middelclass parenthood», and lastly the conception of «unconditional maternal love». I will show how the concept of motherhood can be connected to the concept of children as a legal entity. This is a thesis for a family treatment program, and the aim is to increase the focus on different conceptions in working with families. After the analysis part you will get to learn about Lise and her family, when the three conceptions will be understood through the family's treatment process. The narration will show how the conceptions influence the identities, relations and the ability to act for both the family members and the therapist. If the mothers do not live up to the normative conceptions in our society, it may create family secrets, guilt and shame. It can create serious symptoms in both the whole family entity as well as one person in the family. The family therapist can use methods as «friendly disrespect», deconstructions and «discomfort zone» to help families to create their acceptance spiral. Which again can remove family secrets and taboos, reduce guilt and shame, as well as give foundation for other identities, relations and increase the ability to act.

The thesis is written from a perspective of social constructionism, and with that I will highlight that all knowledge is constructed «conceptions». Valid knowledge is based on the situation, relations and individuals included – it must be adapted in each and every situation and have an attitude that entails «friendly disrespect».

Forord.

Denne oppgaven er en del av et 4-årig deltids masterstudium i familiebehandling. Prosessen har vært en lang og innholdsrik reise som jeg nå begynner å se slutten på. Det har til tider vært en kunst å balansere familieliv, jobb og masterstudier. Det har vært en reise med både frustrasjon og nattevåke, men mest av alt mange nye erfaringer, inspirasjon og en større «verktøykasse» både personlig og profesjonelt. Mastergraden er snart ved sin slutt, men reisen mot en innholdsrik terapeutisk «verktøykasse» er langt fra over da den vil være i kontinuerlig utvikling frem til min arbeidskarriere er over.

Takk til familiene jeg har fått æren av å følge i deres bedringsprosesser, og deres tilbakemeldinger som har gitt meg grobunn for å utvikle meg videre som terapeut.

Takk til Morten Hammer som ledet meg gjennom masterklinikken, og ga meg verdifulle refleksjoner og aha-opplevelser på veien mot målet – å bli en ferdigutdannet familieterapeut. I tillegg sørget han, sammen med Høyskolen i Oslo og Akershus, for at studiene mine kunne gjennomføres med tilrettelegginger og gjennomføring av en mastergrad i familiebehandling med tre svangerskap over 4 år.

Takk til min arbeidsgiver, BUPA Ungdomsseksjon for øyeblikkelig hjelp ved Vestre Viken HF med Liv Ristvedt og Truls Røer Johansen som ledere. Dere har gitt meg tillit, støtte og fremfor alt studiepermisjoner.

Takk til veilederen min Berit Skorpen som har loset meg gjennom dette prosjekt med sine kritiske refleksjoner, ukuelige optimisme og sitt inspirerende vesen.

Takk til kollegaer og venner for gode samtaler, tålmodighet, gjennomlesing og tilbakemeldinger på masteroppgaven.

Takk til mine to sjarmtroll, og babyen som er på vei, som har latt meg få kjenne forestillingene i moderskapet på kroppen – og ikke minst overveldet meg med kjærighet.

Takk til mamma, Inger Jebsen, inspirasjonskilden selv, og ekstramamma Anita Selbo, som har tatt ansvaret for sjarmtrolla når jeg har måttet svikte mitt ansvar som mor for å studere.

Til slutt vil jeg rette en stor takk til Karsten Myklebust, mannen min, korrekturleseren, refleksjonspartneren og dataeksperten. Han har tilrettelagt for at jeg har klart å gjennomføre tre svangerskap, ivaretatt mitt ansvar som småbarnsmor og fått levert inn masteroppgaven som planlagt.

Innhold

Sammendrag	2
Abstract	3
Forord.....	4
1.0 Innledning.....	7
1.1 Situering i egen tekst	8
1.2 Oppgavens oppbygning.....	9
2.0 Teori og analysestrategi.....	10
2.1 Hva er gyldig kunnskap?	11
2.2 Forestillinger	12
2.3 Makt og dominerende forestillinger	13
2.3 Analysestrategi	15
2.3.1 Analyse av tekst	15
2.3.2 Analyse av diskursiv praksis	16
2.3.3 Analyse av sosial praksis.....	16
2.4 Analysemateriale.....	17
2.4.1 Avis som kilde.....	17
2.4.2 Utvalg og avgrensning.....	18
3.0 Forestillinger i tekstene.....	18
3.1 Forestillingen om «mother blaming»	20
3.2 Forestillingen om «middelklassens foreldreskap»	26
3.3 Forestillingen om «den betingelsesløse morskjærligheten».....	31
3.4 Forestillinger på tvers av landsdeler i Norge	35
3.5 Forestillingen om «barnet som et selvstendig rettssubjekt»	37
3.6 Oppsummering.....	39
4.0 Forestillingenes påvirkningskraft i familieterapien	39
4.1 Min arbeidshverdag	40
4.1.1 Familieterapi og forestillinger	42
4.2 Lise og hennes familie.....	44
4.2.1 Forestillingenes påvirkning på familien og dens medlemmer.....	46
4.2.2 Forestillingenes påvirkning på familieterapeuten	52
4.4 Oppsummering.....	56
5 Masteroppgavens gyldighet	57
5.1 Masteroppgavens troverdighet.....	57
5.2 Masteroppgavens bekreftbarhet	58
5.3 Masteroppgavens overførbarhet	59

6.0 Avslutning.....	59
Litteraturliste:.....	62
Vedlegg 1 – Oversikt over tekstene i utvalget.....	68

1.0 Innledning

Denne masteroppgaven handler om forestillinger som dominerer moderskapet i vår tid. Alle har mødre, og derfor har også alle sterke forestillinger rundt hva et moderskap innebærer og hvordan det skal utføres. Jeg har valgt følgende problemstillinger for masteroppgaven;

Hva slags forestillinger om moderskap formidles i Norge, og hvilke forestillinger fremstår som dominerende?

Hvordan har moderskapsforestillingene påvirkningskraft på familieterapien som sosial praksis?

Jeg skal undersøke den første problemstillingen ved å analysere avistekster. Hvordan jeg stiller analytiske spørsmål til materialet kommer jeg tilbake til under kapittel 2.3, analysestrategi.

Allerede tidlig i prosessen i valg av masteroppgave var jeg opptatt av medias påvirkningskraft på forestillinger i forskjellige kulturer. Med media mener jeg alle typer kommunikasjon som blir brukt for å nå en stor mengde mennesker¹. Media er blant annet aviser, blader, radio, fjernsyn, kinofilmer og internett. Jeg mener media har en sirkulær påvirkningskraft på forestillinger. Med det mener jeg at media for det første er påvirket av kulturen tekstene skrives i, og tekstene har stor påvirkningskraft på kulturen. Fairclough (1995:52) peker spesifikt på at medietekster er et sensitivt barometer på sosiokulturell endring, og at de derfor bør sees som verdifull analysemateriale i forskningsprosjekt. Fairclough har laget en egen strategi på analyse av medietekster. Hans kritiske diskursanalyse ble derfor et naturlig valg av analysestrategi i masteroppgaven. Analysestrategien er opptatt av å peke på hva som blir tatt for gitt, hva som blir presentert som selvsagte sannheter i tekstene, og hvilken perspektiver, holdninger og oppfatninger som blir formidlet gjennom språket (Fairclough, 1995). For å analysere frem forestillingene om moderskap vil jeg kombinere enkel tekstanalyse med analyse av forestillinger og deres dominans. Til slutt vil jeg vise hvordan familieterapi, som en sosial praksis, forholder seg til forestillingene gjennom en fiktiv fortelling.

Analysebegrepene jeg har valgt er forestillinger og dominerende forestillinger. Forestillinger defineres i The Free Dictionary² som en idé en har om noe. Min oppfatning er at begrepet forestillinger innebærer alle «sannheter», kunnskaper, fortellinger, historier, meninger, holdninger og verdier vi har om verden. I denne masteroppgaven vil forestillinger være alt en

¹ <https://no.wikipedia.org/wiki/Massemedier> [lest:03.11.2015]

² <http://no.thefreedictionary.com/forestilling> [lest: 12.11.2015]

definerer et moderskap til å være, og hva det innebærer for en selv og andre. Teoretikerne jeg bygger denne masteroppgaven på kaller dette for diskurs. Jeg har valgt forestilling som begrep fordi jeg vil skrive oppgaven i et hverdagslig språk som har nærhet til erfaringer. Tanker oppstår ofte underveis i en skriveprosess, og ved å velge bort akademiske begreper og bevisst bruke dagligspråket kan erfaringene få større plass i refleksjonene (Johansen: 2003:50). Dominerende forestillinger viser hvordan enkelte forestillinger regjerer gjennom å konstruere verden gjennom forhåndsbestemte identiteter, relasjoner og kunnskap. Jeg vil definere disse begrepene nærmere under kapittel 2.

1.1 Situering i egen tekst

Situering handler om å plassere. Forståelse og analyse vil alltid være et møte mellom ulike ståsteder, forskerens og de andres (Neumann og Neumann, 2012:12). Det er derfor en umulighet og heller ikke et mål å holde seg objektiv og nøytral i en forskningsprosess. På bakgrunn av dette vil jeg kort beskrive min inspirasjon for denne masteroppgaven.

De siste 15 årene har jeg vært opptatt av hvordan egne og andres forestillinger påvirker identiteter, relasjoner, psykiske- og somatiske helse og handlinger. I min bachelorutdanning hadde jeg praksis i Nord-Namibia, og arbeidet med kvinner som var utsatt for vold og seksuelt misbruk. Kvinnes åpenhet som bar preg av manglende skyldfølelse og skam overrasket meg, men det som overrasket meg enda mer var hvordan disse kvinnene ble ivaretatt av mine afrikanske kollegaer. Min klare oppfatning var at disse kvinnene ble møtt med manglende tilstedeværelse, omsorg og empati, og at de som hørte på var mer opptatt av egen mobil eller lese ukeblader enn å høre på de sterke historiene. Dette rørte meg dypt, og jeg reagerte med avsky og vantro på det jeg var vitne til. Dette passet definitivt ikke inn i mine forestillinger, og jeg kjente et kroppslig ubehag over mine afrikanske kollegaers manglende empatiske innfallsvinkel. Dette har i ettertid gitt grobunn for mange refleksjoner rundt forestillinger i både Norge og Nord-Namibia. Siden den gang har jeg vært fascinert av hvordan forestillinger påvirker meg og andre, og spesielt hvordan tabuisering ugyldiggjør hendelser og følelser (Leira, 2003).

Jeg har valgt moderskap som hovedtema i masteroppgaven min på bakgrunn av mitt arbeid som terapeut i barne- og ungdomspsykiatrien. Ofte har jeg reflektert rundt hvordan jeg, andre fagpersoner, institusjonen, ungdommen og familiene jeg møter er preget av dominerende forestillinger om moderskap. Hvilke forestillinger om moderskap er fremtredende hos meg som terapeut, familien, enkeltindividene og institusjonen? Hvordan er disse forestillingene

med på å prege systemet i familien, institusjonen og behandlingsrelasjonene? Vi arbeider ut fra en familierapeutisk plattform, og møter flere foreldre hver dag. Oftest er det mødrene som følger, og som er med på samtaler med sine ungdommer. Selv i de samtalene der mødrene ikke er tilstede, blir de ofte synliggjort gjennom sirkulære spørsmål. Avdelingen og jeg har forestillinger om at foreldre er de viktigste støttepersonene for ungdommene, og at de bør komme på banen for å skape endring. Forskning peker på at barns sosiale, psykiske og kognitive utvikling avhenger av hvordan foreldre utfører sine oppgaver i hverdagslivet (Killen,1991,2000: Brannen mfl.,2000; Alwin,2004; Solem,2011).

Refleksjoner rundt moderskap har økt betraktelig etter at jeg selv ble mor i 2013. Eget moderskap har bidratt til at jeg på en helt ny måte har kjent på hvordan forestillingene i meg selv, og fra samfunnet «herjer» i meg, både somatisk og psykisk. Som nybakt mor har jeg møtt sterke forestillinger både hos meg selv, i familien og i samfunnet for øvrig. Som eksempel fikk jeg utfordringer med amming. Dette ga meg sterke følelsesmessige svingninger, kroppslig ubehag og et forklaringsbehov jeg tidligere ikke har opplevd. Flere ganger har jeg også tatt meg selv i ikke å fortelle hele sannheten når helsesøster spør om enkelte temaer i frykt for å handle feil. Jeg har følt at alle avgjørelser jeg må ta blir store refleksjonstemaer både i meg selv og i samtaler med andre, de oppleves som de viktigste avgjørelsene en tar i livet og gjør meg usikker på egne valg.

Min bakgrunn vil være med på å påvirke hvordan jeg ser på moderskap og forestillinger, og dermed også hvordan jeg vil analysere funnene i denne masteroppgaven. Jeg har valgt å se på dette som en styrke snarere enn en svakhet. Allerede har jeg mye kunnskap om feltet, og det har jeg benyttet meg av både i forkant av, og i analyseprosessen. Eget moderskap har gjort at jeg kan kjenne forestillingene sterkere på kroppen enn jeg ellers ville gjort. Mine funn er grundig drøftet med både veileder og andre fagpersoner for å forsøke å distansere egne opplevelser.

1.2 Oppgavens oppbygning

Det er viktig å tilpasse enhver analysestrategi til det unike forskningsprosjektet (Jørgensen og Phillips, 2011:88, Fairclough, 1995,2008), og bakgrunnen for mine valg og analytiske spørsmål vil jeg komme tilbake til i kapittel 2. I kapittel 3 fremlegges resultatene av mine analyser. Her vil jeg vise hvilke forestillinger som er dominerende i avistekstene, hvilke forestillinger som blir tatt for gitt og hvilke som blir presentert som selvsagte «sannheter» om moderskapet. I kapittel 4 vil jeg ut fra en anonymisert fortelling vise hvordan familierapi

forholder seg til dominerende forestillinger om moderskap. I tillegg vil jeg beskrive hvordan man kan nyttiggjøre seg av denne kunnskapen ut fra et familierapeutisk perspektiv. Her vil jeg også utdype hvordan forestillinger preger vår identitet og påvirker våre handlinger og relasjoner.

2.0 Teori og analysestrategi

Jeg har valgt å bruke begrepet analysestrategi fremfor metode på bakgrunn av mitt ståsted i sosialkonstruksjonismen. Det innebærer blant annet at jeg har en kritisk holdning til kunnskap som ses som absolutte sannheter. Teorier om sannhet og virkelighet er i beste fall bare et av mange perspektiver på virkelighet, og er først og fremst preget av den enkelte tenkers synspunkt og ståsted (Johnsen og Torsteinsson, 2012:34). Metode er opprinnelig et redskap fra positivistisk ståsted for å søke absolutte sannheter. I dag har også teoretikere som sogner til positivismen moderert seg, og troen på objektive absolutte sannheter sees som uoppnåelig. Til tross for dette ønsker jeg å bruke begrepet analysestrategi for å poengtere at min hensikt ikke er å oppnå absolutte sannheter, men å synliggjøre at forestillinger, «sannheter» og kunnskap kun er sosiale konstruksjoner.

Diskursanalyse ble en naturlig analysestrategi med tanke på mitt engasjement i forestillinger. Denne analysestrategien er opptatt av hvordan vi skaper vår forståelse av verden (Jørgensen og Phillips, 1999:9), og hvilke forestillinger som finnes. Fokuset i diskursanalyse er å analysere hvordan vi forstår verden gjennom språket, og hvordan dette påvirker identiteter, relasjoner, handlinger og systemer av kunnskap. Diskursanalyse forutsetter forestillinger om at all kunnskap er konstruert, og analysestrategien kan derfor ikke løsrives fra dette vitenskapsteoretiske grunnlagssynet. På bakgrunn av dette vil jeg presentere både teori og analysestrategi i samme kapittel. Jørgensen og Phillips (1999) skriver at diskursanalysen har sine grunnleggende premisser i sosialkonstruksjonismen, strukturalismen og poststrukturalismens språkfilosofi. Kort oppsummert har de følgende felles premisser; for det første er de kritiske til objektiv og generell kunnskap, og viser til at det finnes flere gyldige «sannheter». For det andre er de opptatt av at all kunnskap er bestemt ut fra en kulturell og historisk kontekst. For det tredje oppstår kunnskap i sosiale interaksjoner. Jeg vil ikke utdype disse vitenskapsteoretiske retningene utover dette i denne masteroppgaven.

2.1 Hva er gyldig kunnskap?

I vitenskapsteorien har det over tid forgått kunnskapskamper. De forskjellige vitenskapsteoretiske posisjonene har ulik forståelse av hva som er gyldig kunnskap og hvordan en kommer frem til den. Hvordan man forstår gyldig kunnskap handler om uttrykk for forskjellige teoretiske posisjoner. Min forestilling om kunnskap er at kunnskap om verden vi lever i er språklig formulert. Det vil si at kunnskap alltid er en fortolket versjon av virkeligheten, og det er ikke mulig å oppnå en objektiv gyldig virkelighet. Det vil være flere forestillinger som er gyldige, og en absolutt sannhet kan aldri finnes fordi den hele tiden vil endre seg, både mellom kulturer og fra individ til individ innad i samme kultur. Språket er et sosialt fenomen, og er sterkt preget av kultur og historie. Kunnskapen kan derfor aldri bli objektiv og gjeldende for alle mennesker.

Disse kunnskapskampene har også foregått innenfor feltet systemisk praksis og familierapi. Det er blitt stilt spørsmål rundt hva som er gyldig kunnskap, og hva som vil fungere som en «forurensningskilde» gjennom at det hemmer terapeute og undertrykker familier. Tidligere var det kun terapiintern kunnskap³ som var gyldig kunnskap for familierapeuter (Mæhle,2001). De siste årene har derimot flere forfattere tatt til orde for hvorfor familierapeuter også trenger terapiekstern kunnskap⁴ (Mæhle, 2000,2001; Solem, Tilden & Thuen, 2008; Johnsen & Thorsteinsson, 2012), noe jeg også stiller meg bak. Spørsmålet er slik jeg ser det ikke om en skal ha forskningsbasert kunnskap eller ikke, men hvordan man forholder seg til denne kunnskapen. Kunnskapen kan ikke sees som sann eller gyldig uavhengig av tid og kontekst. Den kan gi oss foreløpige kart som gir oss grunnlag for et terapeutisk fokus, og være en inspirasjonskilde til spørsmål, utforskning og nysgjerrighet. Som min veileder Morten Hammer alltid sa; kart er ikke farlige så lenge de ikke blir en religion en fastholder som en forelskelse.

Jeg vil i denne masteroppgaven operere med en bredt kunnskapsbegrep, og definere kunnskap til å være «en bevisst forståelse av noe, og med mulighet for å bruke denne for en bestemt hensikt» (Solem, mfl.2008:90). Jeg mener begrepet må være bredt for å ta med seg de unike og individuelle variasjonene som finnes i virkelighetsbildene. Gyldig kunnskap oppfatter jeg som både situasjons-, relasjons- og individavhengig, og må derfor tilpasses enhver situasjon.

³ Terapi-intern kunnskap er kunnskap om terapeutiske prosesser (Mæhle, 2001).

⁴ Terapi-ekstern kunnskap er kunnskap som prøver å si noe allment om menneskelig eksistens, utvikling eller avvik, og som ikke har noe direkte med behandlingsmessige prosesser å gjøre (Mæhle, 2001).

Kunnskap er viktig, men desto viktigere slik jeg ser det, er holdningen vi har til denne kunnskapen og hvilken rett til «sannhet» og gyldighet vi tillegger forskningsbasert kunnskap. Checcin, Lane og Ray ga ut boken «Irreverence. A Strategy for Therapists' Survival» (1992), og satte begrepet «irreverence» på dagsorden innen familieterapien. Begrepet er oversatt til «uærbødighet» på norsk, og er et verktøy jeg er veldig fascinert av. Ved å vise «uærbødighet» ovenfor egne foretrukne ideer, tanker og følelser kan behandlingskonteksten bli beriket ved at vi åpner opp for alternativer gjennom nysgjerrighet. «Uærbødighet» krever bevissthet rundt egen forforståelse og hvorfor vi tenker som vi gjør. Jeg opplever at Wilson (2007) skriver om det samme, men han bruker begrepet «vennlig respektløshet», som er begrepet jeg har valgt å bruke i denne masteroppgaven. Wilson(2007) fokuserer i sin bok «The performance of practice» på terapeutens utvikling. Slik jeg ser det beskriver han «uærbødighet» ved å sette spørsmålsteget ved ens forforståelse gjennom en vennlig respektløshet. Både Checcin (et. al.) og Wilson peker på hvordan vi som terapeuter bør vise en «vennlig respektløshet» ovenfor familiens og familiemedlemmenes foretrukne forforståelse og løsningsforslag. Gjennom kontinuerlig «vennlig respektløshet» til egen og andres kunnskap og forståelse kan vi endre hypoteser når det blir nødvendig, og vår ydmyke holdning vil få større plass. Min oppfattelse er at dette verktøyet også er svært nyttig i en forskningsprosess. Ved å ha kontinuerlig «vennlig respektløshet» for egen forforståelse, det jeg leser og min analyse, vil jeg kunne åpne opp for ny kunnskap jeg ellers ikke ville fått øye på.

2.2 Forestillinger

Som jeg tidligere har skrevet er forestillinger for meg alle «sannheter», kunnskaper, historier, fortellinger, meninger, holdninger og verdier vi har om den verden vi lever i. Flere teoretikere beskriver det samme, men bruker begrepet diskurs. Michael Foucault regnes av mange som diskursens far (Schanning, 1996, Sørensen, 2008). Diskurs kan enkelt forstås som «*en bestemt måte å snakke om og forstå verden på*» (Jørgensen og Phillips 1999:9). Det er diskursene som er med på å bestemme hva som er mulig å snakke om, hvordan en kan handle, hva som har med hverandre å gjøre, og ikke minst hvordan man kan forholde seg til det som sies og gjøres. Disse «reglene» og «grensene» er ikke uttalte og bevisste, men er det Foucault kaller for «anonyme». Han var spesielt opptatt av makten i disse reglene og grensene, og viser hvordan diskursene er med på å lage utelukkelsesmekanismer. Fairclough (1995,2008) bygger på Foucaults teorier. Foucault og Fairclough har mange likheter i sine teorier, og i min masteroppgave vil jeg forholde meg til begge teoretikerne.

Jeg opplever at det er spesielt forestillingenes determinisme som skiller dem fra hverandre. Foucault definerer diskurs som en sosial konstruksjon av virkeligheten, en form for kunnskap. Fairclough bygger på denne definisjonene til Foucault, og legger til språkstudiers definisjon av diskurs; diskurser er sosiale handlinger og interaksjoner, mennesker interagerer sammen i virkelige sosiale situasjoner. (Fairclough, 1995:18) Ved å kombinere disse definisjonene får man mulighet til å se forestillinger som et begrep som både reproduserer og forandrer. Jeg hevdet innledningsvis at mediatekster har en sirkulær påvirkningskraft på forestillinger. Det mener jeg alle menneskelige handlinger og kunnskap generelt har. Når noe blir konstatert vil tidligere forestillinger påvirke hva som blir konstruert, samtidig kan det som kommer frem også være kreativt og nytt, som igjen vil kunne endre eksisterende forestillinger eller danne nye forestillinger. Det er sentralt i Faircloughs teori at forestillinger er en viktig form for sosial praksis som både reproduserer og forandre kunnskap, identiteter og sosiale relasjoner, herunder maktforhold, og som samtidig formes av andres sosiale praksiser og strukturer (Fairclough, 2008:77).

Foucault og Fairclough har også ulik opplevelse av individets påvirkningskraft på forestillingene. Foucault vektlegger diskursen som en altomfattende maktinstans, der individer nærmest blir å betrakte som et offer. Fairclough derimot er opptatt av at individet har en påvirkningsressurs som kan være med på å endre de dominerende forestillingene gjennom kreativitet, bevisst språkbruk og fortolkninger. Blant annet skriver han at mennesker er født med en personlighet, og at individet derfor ikke kun er påvirket av forestillinger (Fairclough, 2008:11) Min, og dermed denne masteroppgavens virkelighetsoppfatning, er på bakgrunn av dette nærmere Faircloughs syn på diskurser enn Foucaults. Jeg hevder ikke at det er en enkel prosess å gå imot dominerende forestillinger, og for de fleste vil det skape store indre kamper som kjennes ved stor kroppslig ubehag og «tankekjør». Allikevel kan det gjennomføres ved hjelp av bevisstgjøring og refleksjon der enkeltindivider kan endre egen oppfattelse, som igjen påvirker følelsene, identitetene, relasjonene og handlingene.

2.3 Makt og dominerende forestillinger

Engebretsen og Heggen(2012) har oppsummert Foucaults studier av maktens historie. Makten har utviklet seg gjennom å ha størst fokus på suverenitetsmakt, over til disiplineringsmakt og i dag det Foucault kaller styringsmentalitet. Alle tre maktformene finnes i samfunnet til enhver tid, men der noen er mer fremtredende i forskjellige tidsaldre. Suverenitetsmakten var lett synlig gjennom personifiserte konger og keisere, og avstraffelse som tortur og død. På begynnelsen av 1800 tallet endrer makten karakter til å disiplinere borgerne til lydighet

gjennom kunnskap. Individene beskrives, sammenlignes, sorteres og hierarkiseres ut fra ulike parameter i relasjon til dominerende forestillinger. Innbyggerne føler seg kontrollert, og bestreber seg derfor for å holde seg innenfor denne normaliteten. Den siste maktformen, som han hevder også styrer moderne demokratier, er styringsmentalitet. Denne makten virker inn på individet gjennom en form for styring innenfra ved at forestillinger inkorporeres i individets egne dominerende forestillinger. Individet har fått større frihet, men med det følger det også et større ansvar for risikoinformasjon, risikovurdering, risikostyring og risikoreduksjon. Forestillinger skaper normer for hva som aksepteres av utsagn og handlinger gjennom gyldiggjøring og ugyldiggjøring. Språk er makt, og ifølge Foucault er makt noe som blir konstruert og spredd gjennom ulike sosiale praksiser, språklige ytringer og tekster (Skovholdt og Veum, 2014:35). Det er spesielt de to siste maktformen, disiplineringsmakt og styringsmentalitet, jeg er opptatt av i denne masteroppgaven. For meg er denne oppsummeringen viktig fordi den viser at individer selv, sammen med samfunnet, opprettholder de dominerende forestillingene. I innledningen beskrev jeg flere ganger hvordan egne forestillinger «herjet» i meg selv, slik jeg forstår Foucault er dette styringsmentaliteten som gjør seg gjeldene i mine egne reaksjoner på dominerende forestillinger integrert i meg selv.

Fairclough er, som Foucault, opptatt av makt og hvordan diskurser konstruerer sosiale identiteter, sosiale relasjoner og systemer av kunnskap og forestillinger. Mens Foucault bruker begrepet styringsmentalitet, bruker Fairclough begrepene ideologi og hegemoni om samme fenomen. Det oppstår når en «sannhet» er så utfordret i forestillingen at den fremstår som naturlig og blir tatt for gitt. Ingen forestillinger er konstante, men blir kontinuerlig truet av andre forestillinger som definerer virkeligheten på en annen måte. Det foregår en kontinuerlig kamp mellom forestillinger for å kunne definere sannheten. Til tross for disse kampene finnes det forestillinger som fungerer som dominerende i perioder. Slik jeg forstår det vil makten bli en realitet når flertallet i en kultur integrerer samme dominerende forestillinger, og de blir automatisert og normalisert. I masteroppgave har jeg valgt å bruke dominerende forestillinger som begrep på disse fenomenene. Det er disse dominerende forestillingene jeg er opptatt av å finne i analyse materialet mitt.

Forestillinger gir med andre ord mødrene uskrevne retningslinjer for hvordan en skal føle og handle. Mødrene vil ubevisst strekke seg svært langt for å følge disse dominerende forestillingene. Først når disse brytes, for eksempel som hos flere av mødrene jeg møter i mitt arbeid, kjenner de et stort kroppslig ubehag oftest uten å kunne forklare hvorfor. Disse

dominerende forestillinger er kontinuerlig gjenstand for økonomiske, politiske og ideologiske kamper for å kunne konstruere, opprettholde eller destabilisere forestillinger, og gjennom det påvirke våre identiteter, våre relasjoner og kunnskapen vår (Fairclough, 1995). Det er svært vanlig at politikere og andre med mye makt, i form av kunnskap, penger eller stilling, vil prøve å påvirke hva som blir skrevet i media. Ofte er det vanskelig å oppdage og bli bevisst disse forestillingene, og de bidrar til å produsere og reprodusere ulike makt- og dominerende relasjoner i samfunnet (Fairclough, 1995, 2008). Dette innebærer at mitt analysefokus vil handle om de skjulte maktforholdene og implisitte forestillinger. Med dette menes at relasjonene mellom diskursive, sosiale og kulturelle forandringer ofte er skjulte for menneskene som er involverte, og kritiske diskursanalytikere ønsker å avsløre denne rollen som en diskursiv praksis spiller i opprettholdelsen av ulike maktforhold. I masteroppgaven vil jeg bruke både Foucault og Fairclough sine begreper i forbindelse med makt. Ved hjelp av Foucault sine begreper vil jeg tydeliggjøre hvilken makt de forskjellige forestillingene innehar. Mens Fairclough sitt begrep, dominerende forestillinger, vil jeg bruke for å vise hvilken forestilling som fungerer hegemonisk og som ideologier i dagens samfunn.

2.3 Analysestrategi

Fairclough ser på all språkbruk som kommunikative hendelser og disse innehar tre dimensjoner; tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Han er opptatt av at alle analyser må inneholde alle tre dimensjonene selv om det vil være hovedfokus på forskjellige deler ut fra hvert enkelt forskningsprosjekt. I det følgende redegjør jeg for hva jeg vil ha fokus på i denne masteroppgavens analyse. Denne tredelte analysestrategien vil fungerer som «reisverket» i arbeidsprosessen, men i skriveprosessen vil jeg samkjøre denne tredelingen for å synliggjøre en helhet. I den ferdige teksten vil det ikke være tydelige skiller mellom denne tredelingen, men de vil flettes sammen til en helhet.

2.3.1 Analyse av tekst

For Fairclough er både tale, skrift og bilde (både foto og video) definert som tekst. Analysen konsentrerer seg om den lingvistiske oppbygningen. Gjennom fokus på de formelle teksttrekkene, som vokabular, grammatikk, og sammenheng mellom tekstene, ser man etter hvordan forestillinger blir konstruert lingvistisk (Jørgensen og Phillips, 1999:81). Analysen skal være sensitiv både ovenfor det som er presentert i teksten, og det som er utelatt. De språklige valgene vi gjør er styrt av normer, og skaper igjen virkelighetsoppfatninger gjennom dominerende forestillinger. I masteroppgave vil tekstanalyse brukes til å gi eksempler på hvordan de dominerende forestillingene rundt moderskap uttrykkes og dannes.

Jeg har valgt å stille følgende spørsmål til tekstene: Hva er tema i teksten? Hva er tekstens modalitet: Blir det som sies presentert som sannhet eller noe som kan være sant (rigiditet versus kreativt)? Hvilket pronomen blir brukt (nærhet versus distanse)? Hvem blir fremstilt som aktive og passive i teksten? Hvem får uttrykke sin mening i tekstene (privatperson versus fagperson/profesjonell)? Til de fleste tekstene finnes det også bilder, der har jeg valgt å stille følgende spørsmål: Er bilde kontekstualisert eller dekontekstualisert? I hvilken grad er deltakerne eller objektet fremstilt som handlende eller statiske? Visuell koding: hvordan er bildets detaljrikdom, dybde, lys og fargemetting?

2.3.2 Analyse av diskursiv praksis

Med diskursiv praksis mener Fairclough de stedene der forestillingene utspiller seg. I denne oppgaven vil det være avistekster. Diskursiv praksis er både konvensjonell og kreativt konstituerende: Den bidrar til å reprodusere samfunnet (sosiale identiteter, sosiale relasjoner, kunnskaps- og meningssystem), som det er, men den bidrar også til å forandre samfunnet (Fairclough,2008:19). Som problemstillingen henviser til er jeg opptatt av hvilke forestillinger som er dominerende, og derfor blir interdiskursivitet et viktig begrep for meg i analysen. Interdiskursivitet fokuserer på hvilken forestillinger som kommer til uttrykk i tekstene og hvordan det foregår.

Jeg stiller følgende analytiske spørsmål til tekstene: Hvilke forestillinger kommer frem i teksten? Er forestillingene rigide eller kreative? Finnes det kun en forestilling i hver tekst, eller bygger tekstene på flere forestillinger? Hvilken avis er opptatt av hvilken forestillinger? Hvilken forestillinger presenteres fra privat versus fagpersoners ståsted?

2.3.3 Analyse av sosial praksis

I analysen av forestilling som sosial praksis tolkes tekst og diskursiv praksis i lys av den sosiale praksisen som forestillingene er en del av, og mer konkret ifølge Fairclough (1995) i relasjon til makt som tidligere omtalt. Alle tekster hører til i en kontekst. Fairclough peker på at man må bruke sosiologi, kulturteori og diskursanalyse, men setter ingen begrensning for hva. Under hver forestilling vil jeg henviser til forskningsbasert kunnskap. Etter analysen vil jeg gjennom en fortelling vise hvordan de dominerende forestillingene påvirker familier og familieterapeuter, og hvordan dette vil påvirke en behandlingskontekst.

2.4 Analysemateriale

Under dette punktet vil jeg først påpeke hvorfor aviser, som en del av media, generelt er godt egnet som analysemateriale i en diskursanalyse. Videre vil jeg redegjøre for mitt utvalg, og hvilken avgrensning jeg har gjort i materialet.

2.4.1 Avis som kilde

I dette avsnittet vil jeg både henwise spesielt til aviser, men også til media generelt som avisene er en del av. Vi lever i en periode av raske og kontinuerlige endringer i samfunn og kultur, og media spiller en signifikant rolle i reflektering rundt dette og viser mer generelle prosesser av endring (Fairclough, 1995:61). På bakgrunn av at det blir produsert enorme mengder tekster, og at de leses av mange forbrukere blir vårt moderne samfunn kalt for informasjonsalderen og nettverkssamfunnet (Bergström og Borèus, 2005:12). Avistekster er lett tilgjengelige, både gjennom internett og i papirutgave, og ofte trenger man derfor ikke ta et aktivt valg i å oppsøke dem. Avisene ligger ofte tilgjengelige på spiserom, venterom og i private hjem. Gjennom at tekstene leses og refereres til får de konsekvenser for hva mennesker tenker og hvordan de velger å handle med tanke på det de leser. Media når ut til mange lesere, og kan derfor ha stor påvirkning på hvordan mennesker forstår og opplever den verden vi lever i. Fairclough (1995:37) viser til hvordan media skifter fra offentlig domene til privat domene. Tekstene blir produsert i den offentlige domene med deres materialer, men så oversatt og konsumert i det private domene. På denne måten har media en hovedpåvirkning på hvor grensene mellom det offentlige liv, institusjoner og det private liv går. Mange diskusjoner i den private sfæren kommer på bakgrunn av mediatekster, og individer tilegner seg ofte forestillinger gjennom det de leser. Tekstene speiler både bevisste og ubevisste forestillinger (Bergström og Borèus, 2005:15). På bakgrunn av dette har media blitt en viktig kanal for påvirkning, og har derfor svært stor makt. Media er derfor også svært interessant for staten og det offentlige når det gjelder å utøve kontroll (Fairclough, 1995:39). Mediatekster fungerer ideologisk i form av sosial kontroll og sosial reproduksjon, samtidig som de opererer som kulturell råvarer i et konkurranseutsatt marked. De er en del av en kommersiell business, men også designet for å holde mennesker politisk og sosialt informert. På bakgrunn av dette mener jeg avistekster er spesielt interessant å studere når man ønsker å se på forestillinger i et samfunn, fordi de både reflekterer og bidrar til skiftende kulturelle identiteter, relasjoner og forestillinger om kunnskap.

2.4.2 Utvalg og avgrensning

Jeg har benyttet meg av Atekst når jeg søkte etter avisartikler. Atekst er et mediearkiv som drives av Retriever. Her finnes artikler både fra norske og nordiske aviser, samt et bredt spekter av søk i internettaviser og magasiner. Jeg har valgt å bruke en regionavis fra hver del av Norge; Nord-Norge, Sør-Norge, Øst-Norge og Vest-Norge. Bakgrunnen for dette er at Norge er et langstrakt land, og jeg syntes det var spesielt interessant å se om de samme forestillingene blir representert i hver enkelt landsdel, eller om det finnes motsetninger til hvor du bor i Norge. Avisene jeg har landet på er Nordlys, Fædrelandsvennen, Aftenposten og Bergens Tidende, som pr. dags dato er de største avisene med flest lesere pr landsdel.

For å finne artikler om moderskap har jeg brukt søkeordene: mor OR mamma OR mødre OR mutter OR moder. I starten hadde jeg også med foreldre som søkeord, men fant raskt ut at artikler som kun inneholdt foreldre gjelder begge kjønn. og jeg har derfor utelatte dette ordet fra søket. Det finnes mange avisartikler med en av de nevnte søkeordene, og jeg har derfor kun tatt utsnitt av de siste 90 dagene fra da jeg startet med søket. Søket er derfor tidsbegrenset til dato 19.11.14 til og med 17.02.15. Dette søket har gitt mange treff i hver avis; Nordlys 423 treff, Fædrelandsvennen 231 treff, både Aftenposten og Bergens tidende hadde 339 treff hver. Dette blir til sammen 1332 treff, og har derfor blitt mange avgrensninger med tanke på hvilken tekster som ble plukket ut til masteroppgaven og ikke. Jeg har valgt bort tekster der jeg mener jeg kan finne forestillinger til spesielle moderskap som tekster som omhandler fostermødre, stemødre og lesbiske mødre og tekster som omhandler mødre til barn med spesielle behov eller mødre med spesielle behov. I tillegg har jeg valgt bort tekster som inneholder begge foreldre, tekster der mor kun har vært nevnt i begrenset del av teksten, og alle anmeldelser (teater, bøker, musikk, konserter ol.), gratulasjoner, minneord og lignende. I vedlegg 1 vil du finne oversikt over de 18 avisartiklene som er analyse materialet i denne masteroppgaven.

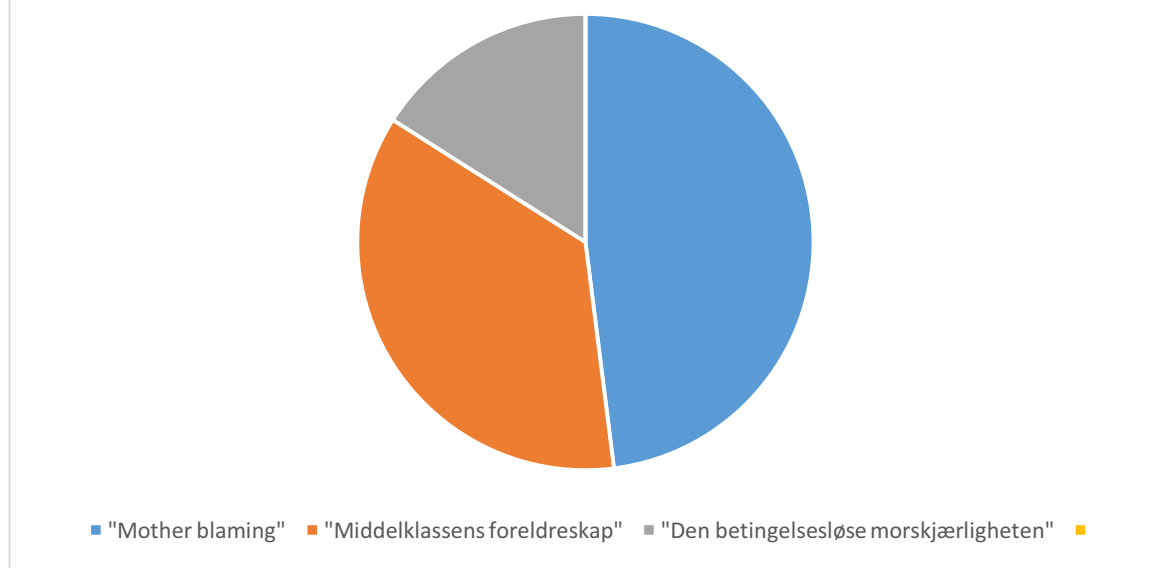
3.0 Forestillinger i tekstene

Gjennom analyseprosessen av materialet utpekte det seg raskt noen forestillinger som jeg har valgt å framstille i en tredelt kategorisering. Den første er forestillingen om at «det er mors skyld» at barnet får ulike typer problemer, og som jeg har valgt å referere til som «mother blaming» videre i oppgaven. Den andre kategorien handler om bestemte normer for foreldreskap, og som jeg har valgt å kalle for «middelklassens foreldreskap». Den tredje og siste kategorien er forestillingen om «den betingelsesløse morskjærligheten».

«Mother blaming» er et kjent begrep på et fenomen som etablerte seg i psykisk helsevern (Bache-Hansen 2001, Skorpen 2006). Det startet med fokuset på relasjonen mellom mor og barn som den utløsende og opprettholdende faktoren for psykose. I etterkant har det innen psykisk helsevern vært stor fokus på mors skyld i barnas psykiske helse. «Middelklassens foreldreskap» er en betegnelse jeg har lånt fra Stefansen (2008) sin artikkel «*et uendelig ansvar*». Hun beskriver at dette foreldreskapet krever utallige ressurser og kompetanser, og knytter det derfor til samfunnsklasse. Jeg hevder ut fra det innsamlede materialet som ligger til grunn for masteroppgaven at foreldreskapet Stefansen beskriver som «middelklassens foreldreskap» også er normerende for alle mødre i Norge uavhengig av klasse. Jeg har valgt å «låne» dette begrepet og betegnelsen nettopp fordi jeg finner dekning for de i mitt materiale. I den siste forestillingen, «den betingelsesløse kjærligheten» er betegnelsen basert på mødrenes uttalelser. Det handler både om mødres naturlige, betingelsesløse og evige kjærlighet for sine barn, og den nødvendige ofringen av mødres behov for å gi barna det de har behov og krav på.

I det påfølgende avsnittet vil jeg ta for meg hver forestilling for seg, og vise hvordan moderskap blir fremstilt i tekstene, og begrunne dem med både tekstanalyse og bildeanalyse. I tillegg vil jeg vise til tidligere forskning som er knyttet til hver av disse forestillingene. Jeg har valgt å presentere forestillingene i hierarkisk rekkefølge etter hvor dominerende de har vært i forhold til det materialet som har vært analysert. Figuren nedenfor på side 19 viser forekomsten av de tre kategoriene sett i forhold til hverandre, og som det fremgår av figuren viser er «mother blaming» den største kategorien etterfulgt av «middelklassens foreldreskap», med «den betingelsesløse morskjærligheten» på sisteplass. Samtidig henger kategoriene nøye sammen med sine ulike innspill til et idealisert moderskap.

Forestillingenes forekomst i forhold til hverandre

På slutten av dette kapittelet vil jeg vise til forestillinger som beskriver hvordan moderskap også henger sammen med forestillinger om barn. Gjennom forskning, politikk, lovverk og rettspraksis presenteres barnet i dag som et selvstendig subjekt i familien og som et eget rettssubjekt. Avslutningsvis vil jeg belyse hvorfor jeg mener forestillingen om barnet som rettssubjekt henger nøye sammen med forestillingene om moderskap.

3.1 Forestillingen om «mother blaming»

Følgende sitater er hentet fra artikler i materialet:

«Flere studier har påvist alvorlig fosterskade når gravide kvinner spiste paracetamol under svangerskapet. [...] barn som ble eksponert for paracetamol i svangerskapet, fikk mer atferdsproblemer, dårligere motorikk og evne til kommunikasjon enn søsken som ikke var eksponert. [...] mødre som spiste paracetamol under svangerskapet hadde forhøyet risiko for å få barn med ADHD. [...] paracetamol brukt over lengre tid kan gi fosterskader, spesielt misdannelser hos guttebabyer. [...] mødre som brukte paracetamol under svangerskapet, hadde mer enn doblet risiko for å få barn som utviklet luftveisallergi. [...] flere studier har vist at barn som fikk paracetamol i første leveår, har økt risiko for å få astma og allergi.» [Aftenposten, 02.02.15]

«Ingen erstatning kan måle seg med morsmelk. Helsevesenet er etisk forpliktet til å anbefale amming. Amming har store effekter hos enkeltindivid.» [Aftenposten, 04.12.14]

«Foreldre duller for mye med barna og tilrettelegger for mye for dem. Barna skal bli hørt og sett hele tiden.» [Aftenposten, 03.12.14]

«Fattigdom går i arv. [...] Sirkelen brytes kun når kvinner finner sin rettmessige plan på jobben. [...] For et barn vil en mor i jobb bety trygghet og stabilitet, men også en tydelige beskjed om at du har valg i livet.» [Fædrelandsvennen, 10.02.15]

«Helsesøster slår et slag for det hun kaller den viktige sullingen hjemme. [...] Å komme seg ut av huset med et spedbarn til et fastsatt tidspunkt kan lett føre til stress. Å ta det med ro er viktig for å bli godt kjent med babyen sin.» [Fædrelandsvennen, 17.01.15]

«Foreldres mobilbruk stjeler IQ-poeng fra barnet. [...] Bruken av digitale medier og ikke minst mobilbruk endrer vår psykologi og kanskje vår hjerne. I verste fall gjør nettet oss mindre konsentrerte, mindre til stede for hverandre og mindre empatiske.» [Nordlys, 16.01.15]

«Barn av deprimerte mødre har en økt risiko for å få oppmerksomhetsvansker, angst, depresjon og hyperaktivitet.» [Nordlys 12.01.15]

Forestillinger om «mother blaming» utgjør størstedelen av tekstene. Av tekstmateriale på 18 artikler er 12 av dem tydelig preget av forestillinger om tilkortkommenhet i mødres praksis. Fire av artiklene inneholder også forestillingen om «middelklassens foreldreskap» som jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. Forestillingene om «mother blaming» kommer til uttrykk gjennom å påpeke at barn får forskjellige type skader, psykisk og/eller somatisk, hvis mødrene velger/har valgt enkelte handlinger. Det er mødrene som selv står fritt i å ta valget, og derfor de som er ansvarlige for hva de utsetter sine barn for. Barna er «ofre» for morens handlinger, og skadene som barna får følger dem gjennom hele livet. I fire av artiklene bygger bildene opp under morens ansvar for forsvarsløse barn. Hoveddelen av disse bildene viser spedbarn, jeg vil anslå under 6 måneder, som holdes av sine mødre. Resten av bildene viser gravide mager og barnet sett gjennom et ultralydbilde. Mødrene utfører handlinger som fagpersonene har påpekt er uetiske og skadelige for barna. Bildene oppleves som ekte, og er fremstilt på en måte som skaper medfølelse for de svake og forsvarsløse barna.

Samtlige av artiklene med forestillinger om «mother blaming» er uttalelser fra fagpersoner. Tidlig i artiklene står det spesifikt hva fagpersonen er av profesjon, og hvor lenge de har arbeidet i feltet. De har titler som forskere, professor, fagdirektør, president, lege, PhD-kandidat, markeds- og kommunikasjonssjef, ekspert, magasinsjef, barnepsykolog og helsesøster. Ved dette skapes inntrykk av at forestillingen om «mother blaming» er empirisk dokumentert og som dermed blir en sannhet. Hennem (2002:29) viser i sin doktorgrad hvordan ekspertenes forestilling er blitt en del av den hverdagslige talen om barn og unge. Avisenes tydelige forestilling om «mother blaming», og deres fremhevelse av eksperter er med på at dette blir en del av dagliglivet i Norge.

I de tekstene der det er helsesøster som presenteres i artiklene er det fremhevet at de har lang erfaring, «*har arbeidet over 20 år*», og det er i tillegg hentet inn informasjon fra andre med en høyre utdannelsesgrad for å dokumentere hennes påstander. Dette kan tyde på hvor lite anerkjennelse erfaringsbasert kunnskap har i kulturen vår. Selv ikke en helsesøster med 20 års erfaring har gyldig nok kunnskap om hvilken behov barn har. Polanyi (2001) viser til hvordan vi innehar kunnskap om mer enn det vi kan gjengi med ord. Denne tause kunnskapen er en personliggjort kunnskap som er internalisert og integrert som en del av praktisk utøvelse. Denne kunnskapen fungerer som en intuisjon som er basert på internalisert «taus» og kontekstuell erfaring som er opparbeidet gjennom mange års praksis. Kunnskapen kommer fra innlærte ferdigheter, erfaringer fra samhandling i ulike livs- og arbeidssammenhenger, holdninger og verdier som er blitt en del av oss, oppfatninger og teoretiske kunnskaper som vi har tilegnet oss og ikke lenger tenker over. Grimen kaller denne integrerte kunnskapen for «praktisk syntese» (2008:37). Det er glidende overganger mellom hva som er «taus kunnskap» og hva som er bevisst og formulert kunnskap i profesjonell yrkesutøvelse, og ofte sidestilles taus kunnskap med ekspertkunnskap i praksisfeltet (Thomassen, 2006:29). Polanyi og Thomassen fokuserer begge på fagpersoners tause kunnskap, men jeg er a den oppfatning av at deres uttalelser også vil gjelde mødres tause kunnskap. Ved å kjenne sitt barn gjennom å yte omsorg for barnet hver dag, og ikke minst mødre med flere barn, vil ha en bred erfaring og kunnskap slik jeg ser det. Men hvordan skal mødres erfaringer og kunnskap gjelde i et samfunn som ikke anerkjenner det som godt nok? Hva gjør en når den evidensbaserte kunnskapen ikke passer til ens unike barn? Forestillingen om vitenskapelig forskning som den eneste gyldige kunnskapsbase henger igjen fra positivismens tidligere dominerende stilling og dens syn på kunnskap. Posivismen har sitt utspring fra naturvitenskap, og har som målsetting og objektivt forklare allmenne og lovmessige årsakssammenhenger i naturen.

Kunnskapen er kun gyldig hvis den er objektiv og etterprøvbar. I praksis finnes ikke positivisme lenger som en rendyrket retning (Thomassen, 2006:144), og man har heller blitt opptatt av flere kunnskapssyn innenfor forskning. Kunnskap kan være betryggende, anerkjennende og bekreftende i en del tilfeller, men hva da, når det ikke er slik for enkelte mødre? Hvordan skal en kunne hjelpe mødre til å ha en «vennlighetsinnsett respektløshet» ovenfor denne kunnskapen når forestillingen er så dominerende og rigid? Hvordan skal mødre tro på egen kunnskap når samfunnet tydelig sender signaler på at denne tause kunnskapen ikke er god nok?

Forestillinger om «mother blaming» blir videre underbygget i tekstene som en sannhet ved at det ofte brukes setninger som: *studier har vist [...] så godt dokumentert [...] en forpliktelse som mor [...]*. I tillegg er uttalelsene i flertallet av artiklene dokumentert med forskningsresultater. Kun en artikkel åpner opp for feilkilder ved å vise til forskning som tilbakeviser det som artikkelen omhandler. I dette konkrete tilfelle stilles spørsmål ved om kvinnene får større behov for å ta paracetamol i et svangerskap hvis barnet allerede har en psykisk eller somatisk skade, med andre ord at de er uvitende om skaden de påfører barnet? Feilkilden blir presentert ved få setninger, og motbevises ved å vise til 7 andre studier som viser skadene barna får. Dette bekrefter igjen forestillingen om «mother blaming» som dominerende og svært rigid. Det gis minimalt med rom for å tenke annerledes enn det som står skrevet i artiklene.

I samtlige artikler spesifiseres det ikke til hvilket omfang atferden må ha for å bli skadelig. Det ene eksemplet i materialet handler om mobilbruk; «*All mobilbruk stjeler fra barnets utvikling av IQ.*» I en annen artikkel handler det om paracetamol; Uavhengig av hvor mange dager og hvor mye paracetamol mødre tar kan det føre til skader på fosteret. En av de syv forskningsrapportene det henvises til hevder et inntak av paracetamol over 28 dager er skadelig for barnet, de resterende 6 har ingen spesifisering. En tredje artikkel handler om amming; «*Barnet må fullammes i seks måneder, og delammes opp til 12 måneder for å få ønsket individuell effekt for utvikling av barnets potensiale.*» En fjerde artikkel handler om mors fravær fra sitt spedbarn; «*Mors separasjonen fra spedbarnet de to første ukene kan føre til utfordringer i fungering i voksen alder.*» Er en telefonsamtale eller et butikkbesøk for lang separasjon for barnet som kan skape utfordringer i voksenlivet? Hva med kvinner som må ta keisersnitt? De fleste kvinner blir lagt i narkose, og kan ikke ivareta sitt barn de første timene i dets liv, vil dette skape utfordringer for barnet i voksenlivet? Også de resterende artiklene bærer preg av manglende presisering i forbindelse med atferden som mødrene aktivt velger å

gjøre. Dette gjør at mødre vil ha like dårlig samvittighet om de tok en paracetamol før de viste at de ble gravide, som de mødre som kontinuerlig tar paracetamol gjennom hele svangerskapet. Den samme manglende differensieringen rundt omfang gjelder i forhold til alkohol og tobakk i svangerskapet, under amming og i oppveksten til barn. I kapittel 4 vil jeg gjennom en fortelling vise hvordan denne skammen kan være med på å innskrenke handlingsrommet til mødre (Leira, 2003).

Bildene i artiklene bygger også opp under dominansen av og rigiditeten i forestillingen om «mother blaming». Der det er bilde av fagpersonene er de vist ved hjelp av kun ansikt mot en nøytral bakgrunn. Det er fagpersonens profesjon som blir fremhevet. På denne måten oppleves fagpersonens uttalelser som uttrykk for en generalisert kunnskap, og leseren vil oppleve at personens uttalelser er hevet over enhver tvil. Ved hjelp av en nøytral bakgrunn blir fagpersonen presentert som en nøytralitetsperson, med det mener jeg en person fri for verdipåvirkning. Det han/hun presenterer er ikke påvirket av noe, men kun en generaliserbar sannhet som gjelder alle mødre. Samtlige av disse fagpersonene har blikket rettet mot leseren. Det oppleves som at personen på bildet krever din oppmerksomhet, og forteller deg at du skal være ekstra var og få med deg det du leser.

Med Foucaults maktbegreper opplever jeg forestillingen om «mother blaming» som en disiplineringsmakt i samfunnet i dag. Ved hjelp av kunnskap og informasjon forsøker man å disiplinere mødre til å ta riktige valg, og holde seg innenfor normaliteten i samfunnet. Forestillingen om «mother blaming» gir oss et bilde på at den perfekte mor finnes. Jeg har ikke analysert frem hvorfor denne kunnskapen er så fremtredende i norske aviser, men det kunne vært svært interessant i et annet forskningsprosjekt. Er det påvirkning fra politikere eller fagpersoner som ønsker å styre og kontrollere mødre i samfunnet? Er det avisene selv som tar egne valg? Eller er forestillingen om «mother blaming» så dominerende og rigid, at den er vanskelig å endre til tross for oppmerksomheten på fenomenet «mother blaming» innenfor det behandlingsorienterte fagfeltet? Til tross for en oppfatning om at forestillinger kontinuerlig er i endring, hvor enkelt er det egentlig å endre en dominerende forestilling?

Foucault beskrev hvordan suverenitetsmakt, tidligere gjennom keisere og kongen, straffet de som ikke fulgte de dominerende forestillingene. I min vurdering utgjør barneverntjenesten og rettsinstanser en slik suverenitetsmakt overfor mødre i dag. Backe-Hansen (2001) har vist i sin forskning at det i hovedsak er mødre som har fokus i barneverntjenestens undersøkelsessaker, og fedre nevnes med få uttalelser. Uten at jeg har lest noe forskning på det, er det mulig at fedre straffes mer i straffesystemet enn kvinner for vold mot egne barn. I

tillegg til barneverntjenesten håndhever jordmødre og leger ved svangerskapskontroller, helsesøstre, barnehager, skoler og spesialisthelsetjenesten en styringsmentalitet til en viss grad i dag. De gjennomfører ikke straffen som mødre får hvis de ikke følger de dominerende forestillingene i samfunnet, men de setter i gang prosessen for «straffen» ved å melde til barneverntjenesten eller politi.

Fire av artiklene om forestillingen om «mother blaming» inneholdt i tillegg forestillingen om «middelklassens foreldreskap». Som jeg vil beskrive i neste avsnitt opplever jeg forestillingen om «middelklassens foreldreskap» som en styringsmentalitet. Kunnskapen om «mother blaming» har «satt seg» i mødrene, og det har ført til at kvinner er dominert til å forstå og gjennomføre moderskapet på en spesiell måte for å være «den perfekte mor», og det er nettopp dette forestillingen om «middelklassens foreldreskap» handler om.

Displineringsmakten i forestillingen om «mother blaming» legger grunnlag for en ny forestilling som omhandler hvordan en skal handle som mødre. På bakgrunn av at forestillingen om «middelklassens foreldreskap» utgår fra forestillingen om «mother blaming» er det forståelig at disse forestillingene i en del artikler drøftes samtidig. De står ikke i motsetning til hverandre, men er snarere en utbrodering av hverandre.

Analysen viser at forestilling om «mother blaming» er dominerende i materialet mitt. Forestillingen bygges blant annet opp gjennom forskning, profilerte personer, ordvalg og bilder. At forestillingen om «mother blaming» var så dominerende i avisene overrasket meg. Gjennom utdanningen jeg har gjennomført de siste ti årene har jeg en klar oppfatning av at det har vært stort fokus på å forsøke å minske kraften av denne forestillingen i det profesjonelle arbeidet. Det har i stedet vært fokus på barnets egen påvirkning i relasjonene, samfunnets påvirkning på barnet, biologisk sårbarhet og helhetsbilde. I tillegg til barnets egen individuelle personlighet og sårbarhet er det mange innoen et barns liv, og mødrene er en primærperson i dette helhetsbilde. Til tross for min tidligere opplevelse av at forestillingen om «mother blaming» er på vei ut fra fagfeltet, viser analysen at denne forestillingen i aller høyeste grad er levende i avisene. Etter egen oppdatering av nyere forskning rundt barneverntjenesten og BUP, ser det også ut som denne forestillingen er langt mer fremtredende hos fagpersoner enn det jeg trodde da jeg startet med masteroppgaven. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 4.

3.2 Forestillingen om «middelklassens foreldreskap»

Følgende er sitater fra materialet:

«Barna har rett til å være seg selv. Jeg skal være en veiviser. [...] alenemoren synes det er viktig å gi barna frihet så de blir selvstendige. Hun vil at de skal ha egne meninger. – da klarer man seg bedre i livet, blir mer fleksibel, ikke så avhengig av andre. Du må ikke frata barna friheten til å erfare verden.» [Aftenposten, 03.12.14]

«Man kan lure på hvordan de fikk til å oppdra barn før i tiden, når man ser hvor krevende det er å ha småbarn i dag. Den som har en ett- eller toåring i huset, kan ikke slippe henne av syne mange sekunder. [...] Nybakte foreldre vil gjøre foreldrejobben så godt som overhode mulig. I dag innebærer det blant annet at barn aktiviseres og stimuleres fra de blir født.» [Fædrelandsvennen, 17.01.15]

«Det er for gale å si «hysj». Barn på to og fire år bør oppmuntres til å bruke språket sitt.» [Bergens tidende, 08.02.15]

«Det er noen elementære ting jeg vil at barna mine skal lære seg i ung alder. Gå på ski, sykle og svømme. Aktiviteter som de sannsynligvis vil ha glede av resten av livet. [...] Det viktigste er at turen går i et tempo som passer barnet. [...] Hos oss pleier en av de voksne gjerne å stikke på en treningstur før resten av familien har stått opp, mens den andre gjerne tar en tur på kvelden. Da har vi hele dagen sammen med barna. [...] Når man skal på tur med små barn som skal lære seg å gå på ski, må man innstille seg på tålmodighet og støttende. Det kommer garantert til å bli tårer og frustrasjon hos den lille, og da er det viktig at vi møter dem med støtte og forståelse, ikke kjeft og frustrasjon. Dette kan altså være greit å tenke over på forhånd, slik at man som voksen er forberedt på at dette kan komme til å bli en krevende situasjon.» [Bergens tidende, 13.02.15]

«Her er fokuset fullt og helt på Lilly, og hun får sang og nærhet.» [Fædrelandsvennen, 17.01.15]

Av tekstmaterialet på 18 artikler, er forestillingen om «middelklassens foreldreskap» tematisert i 8 av artiklene. I halvparten av disse tekstene er forestillingene om «middelklassens foreldreskap» sett i sammenheng med forestillingen om «mother blaming». Som skrevet i forrige avsnitt mener jeg forestillingen av «middelklassens foreldreskap» er en utbrodering fra forestillingen om «mother blaming», og det er derfor forståelig at disse deler

plass i så mange artikler. Forestillingene oppleves ikke som motstridende, men derimot som rigide og utfyllende for hverandre.

Forestillingene om «middelklassens foreldreskap» kommer til uttrykk gjennom beskrivelser av hva mødre må gjøre for sine barn. Det står spesifikt beskrevet hva mødre skal gjøre, og hva barna har rett på å motta. Mødrene skal blant annet være veivisere, tålmodige, beskyttende, gi ros og støtte, ikke kjeffe eller vise frustrasjon, aktivisere og stimulere. Videre understrekes det at barna skal få det de ønsker seg, og at mødre må legge vekk egne behov frem til barna sover. Bildene understreker uttalelsene ved å vise smilende mødre som har blikket på sine barn, og aktivisere dem i forskjellige aktiviteter.

Samtlige av tekstene er skrevet av mødre om deres forestillinger rundt eget moderskap. De bruker verb som må, skal, bør, slik er det å bli mor. Hver enkelt fremhever det som sin sannhet om moderskapets krav om handlinger. Det interessante er derimot at fagpersoner motsier hverandre både ved å opphøye og å motarbeide forestillingen om «middelklassens foreldreskap». Fagpersoner har uttalelser som: *foreldre duller for mye med barna og tilrettelegger for mye for dem. I Frankrike lærer mødre opp barna til at de ikke alltid er hovedpersonene i familien. Overbeskytter vi våre barn?* Mens i andre artikler skriver fagpersoner: *mødre må lære å sulle mer hjemme. Blir for mange aktiviteter, lite kos og sulling hjemme med babyen. Mødrene går glipp av de viktige gyldne øyeblikkene med babyen, øyeblikk som er så uhyre viktig for barnets utvikling.* Mødrene gir gjennom valgte verb uttrykk for at forestillingen om «middelklassens foreldreskap» er en sannhet, og noe mødre må utføre, mens fagpersonene forestillinger er motsetningsfylte med tanke på hvilke handlinger som skaper den perfekte mor.

Betegnelsen «middelklassens foreldreskap» har jeg lånt fra Stefansen(2008) sin artikkel «*Et uendelig ansvar*». Jeg opplever at hennes beskrivelser ligner de jeg finner fra mødre i tekstmaterialet mitt. Stefansen (2011) har valgt å beskrive forestillingene som begge foreldres ansvar, men skriver samtidig i sin doktorgradsavhandling at foreldreskap også er preget av kjønn til tross for at hun ikke har valgt å ta hensyn til det i sine artikler. Det er i hovedsak mødre som har ansvar for å innfri forestillingene om «middelklassens foreldreskap». Mødres viktigste oppgave er å se barnet og følge dets prosjekt kontinuerlig for at det kan utvikle seg optimalt og nå sitt potensiale som menneske. Hun skriver:

«Blikket handler om å ha oppmerksomheten konstant rettet mot barnets ferdigheter og hvor det er på vei utviklingsmessig, og ikke minst om å merke seg det usedvanlige i

forhold til andre barn. Denne oppmerksomheten handler imidlertid ikke bare om å se, den innebærer også et krav om å respondere på en adekvat måte. Foreldrene må ha en form for kroppslig beredskap som kan aktiveres ved det minste signal.» (Stefansen, 2008:34)

Stefansen understreker viktigheten av kroppslig beredskap hos mødrene for å kunne være en god nok mor. Denne kroppslige beredskapen får mødrene gjennom at de har internalisert forestillingene om «mother blaming». Gjennom kunnskap har de satt seg selv ubevisst i beredskap for å ivareta sine barn på en måte den norske kulturelle kodeksen fremelsker. Foreldrenes handling skjer ved hjelp av en kroppslig beredskap, det vil si at det ikke er noe de velger, men noe de utfører automatisk uten å tenke seg om. Mødrenes mentale tilgjengelighet er tilstede fordi de har automatisert handlingsmønstrene, og alltid er på alerten.

Stefansen beskriver at det å skulle være foreldre til middelklassens barn i dag krever utallige ressurser og kompetanse. For å få dette til bør foreldre inneha økonomisk, kulturell og sosial kapital. Ved å være to foreldre kan de bytte på omsorgsoppgavene slik at den andre kan trene, besøke venner eller på andre måter få en pause fra den krevende oppgaven som forelder. Ved hjelp av fritid samler de overskudd til igjen å utføre «middelklassens foreldreskap» som krever en kontinuerlig tilstedeværelse gjennom et godt blikk og aktiv respondering. De bør ha besteforeldre og annet nettverk der de kan reflektere rundt foreldreskapet, og nettverket kan passe barnet slik at foreldrene får kvalitetstid uten barn. I tillegg bør de ha økonomiske midler til å kjøpe materielle goder og tjenester som underholdningsaktiviteter, leksehjelp, vaskehjelp og lignende. Mødrene som mangler økonomisk, kulturell og/eller sosial kapital vil ha store utfordringer i å oppnå denne forestillingen rundt moderskapet. Mange mødre strever med flere av disse områdene, og har ikke forutsetninger for å oppnå disse forventningene.

Ut fra materialet til grunn for masteroppgaven vil jeg hevde at forestillingen om «middelklassens foreldreskap» er normativ uavhengig av klasse i Norge i dag. Flere forskere bekrefter mine funn. Det gjør Stefansens beskrivelse av at middelklassens foreldreskap i stigende grad konstrueres som den riktige forestillingen for alle foreldreskap i Norge i dag. I tillegg har Hennem (2002, 2010, 2015), Duncan (2005), Gillies (2005) og Reay (2006) beskrivelser som hentyder til at «middelklassens foreldreskap» er blitt normativ i dagens samfunn. Hennem (2002) viser at barnas selvverd og positive følelser er et ideal for barn i dag. Barn skal verken ha det vondt, gråte eller bli frustrerte på grunn av foreldrene. Normen blir derfor at mødre kun skal være formidlere av det gode og skape det gode. I den vestlige

middelklassekulturen er det en utbredt oppfatning om at barndommen skal være en lykkelig og beskyttet fase i menneskers liv. Dette støtter opp om kravet om at mødrene må tilrettelegge og ivareta barnet kontinuerlig. Boyden (1990) hevder at synet på barndommen som en bekymringsløs, trygg og lykkelig fase i menneskets eksistens, er en vestlig konstruksjon som understøttes av vestlig rettighetstankegang. Neumann (2009) viser også til at «middelklassens foreldreskap» er blitt normaliteten i samfunnet, og at helsesøstre som selv kommer fra middelklassen veileder mødre til å følge disse forestillingene. Gullestad (1989) bekrefter dette ved å vise til at forestillinger om barneoppdragelse er preget av moderne barnepsykologi som i hovedsak har vært analyser av barn i middelklassen. For å ivareta barnets behov og fremtidsutsikter i det norske samfunnet, må med andre ord også arbeiderklassens mødre lære seg dette moderskapet. Mødre som ikke har denne type kapital må derfor hjelpes ved opplæring, hjelpetiltak fra barneverntjenesten og mødrene må generelt strekke seg lengre for å oppnå forestillingen om middelklassens foreldreskap.

Smith (2014) har skrevet en artikkel om foreldres intuitive omsorgsatferd. Han peker på at omsorg for barn har foregått også før det fantes kunnskap om hvordan dette skulle gjøres, og at «god nok omsorg» ble tilpasset gjennom det naturlige utvalg. Barn som fikk «god nok omsorg» ble tilpassete individer som passet inn i samfunnet, mens de andre ofte døde eller ble utstøtt. På den måten videreførte de barna som fikk «god nok omsorg» kunnskapen videre til neste generasjon. Den intuitive omsorgsatferden Smith beskriver ligger mellom medfødte reflekser og responser som krever en rasjonell avgjørelse. Latenstiden på responsen er vanligvis 200-600 millisekunder, og foreldrene er ikke bevisste på at de utfører det de gjør. Ut fra forestillingene om «middelklassens foreldreskap» får mødre en oppskrift på hvordan de skal utføre moderskapet, blant annet gjennom å tilrettelegge og trygge barnet kontinuerlig. Slik jeg forstår Smith, tilbakeviser han derimot forestillingen om «middelklassens foreldreskap» i sin artikkel. Han viser til hvordan enkelte barn kan være sårbare og reagere negativt på mødre som følger råd om å stå på. Disse barna trenger mødre som er sensitive og som trekker seg tilbake når barn gir tilbakemeldinger på at de er overstimulert. Denne artikkelen tar et oppgjør med sannheten om at noen vet hvordan alle bør/må/skal håndtere sine barn. Den fokuserer på sensitiviteten som oppstår mellom barnet og den som ivaretar det. Å ha blikket kontinuerlig rettet mot seg gjennom hele barne- og ungdomstiden, som⁵ forestillingen om «middelklassens foreldreskap» krever, er ikke kun slitsomt for mødre, men

5

http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=239&trg=Content_7242&Main_6157=7239:0:25,8904&MainContent_7239=7242:0:25,8906&Content_7242=7244:110703::0:7243:12::0:0 [lest: 12.11.2015]

også for barna. Mødrene skal følge med, og sørge for at barnet blir skånet for ethvert feiltrinn slik at de kan formes på den måten som er riktig og trygg. Jeg har stilt meg spørsmålet om dette perspektivet kan henge sammen med fenomenet at 1/3 av norske ungdom i dag er deprimerte, angstfulle og har droppet ut av skolen?

For noen dager siden ble jeg engasjert i en diskusjon på Facebook. Ei mor hadde lagt ut en artikkel fra Dagbladet med overskriften: «*Unaturlig å la babyer gråte*», publisert 28.02.12. Det var fokus på hvordan en skrikekur⁶ skaper kortisol og gjennom det stress og ubehag hos barnet. På bakgrunn av at jeg kjenner denne moren og vet hun er førskolelærer med ansvar for oppfølging av mange barn og foreldre i sin barnehage begynte jeg å følge diskusjonene under artikkelen. Hennes posisjon som pedagogisk leder i en barnehage gjorde meg spesielt nysgjerrig, fordi hun daglig fungerer som en veileder og samtalepartner for mange mødre. De var fem mødre som drøftet påstanden på Facebook, og samtlige var enige i at en ikke kan la barn gråte, og la vekt på hvordan dette ville gi barna en grunnleggende utrygghet i møte med verden. Etter en stund la jeg selv til følgende kommentar

«Jeg for min del tror det blir trygge barn og voksne av både skrikekur og samsoving⁷. Det handler om at både barn og foreldre er forskjellige og har forskjellige behov - foreldre velger riktig for sine familier og ingen barn får varige utfordringer - verken bortskjemte eller traumer - etter foreldrenes valg av metode for søvnevansker.»

Dette skapte mange følelsesmessige tilbakemeldinger, og linker til andre avisartikler med samme innhold. Dette var for meg ukjente artikler der innholdet handlet om barns behov for nærhet, trygghet og mødres ansvar. Artikkelen bar preg av forestillinger om «mother blaming» og forestillinger om «middelklassens foreldreskap». Mødrene skrev at barn ikke skal gråte, og at dette skaper stress og utrygghet for barn. Det er mødres ansvar å sørge for at barnet får en god omsorg. Det var tydelig for meg hvordan jeg her gikk mot den dominerende forestillingen om mødres omsorgskompetanse. Mine spørsmål ble mange, til tross for at jeg valgte å trekke meg fra diskusjonen fordi tilbakemeldingene opplevdes som svært ubehagelig. Blir barn med kolikk utrygge barn? Hva med gråtende tilvenning i barnehagen, skaper det utrygge barn? Hvordan er det når pappa skal ta barnet og det kun vil være hos mor?

⁶ Skrikekur er definert i artikkelen som en metode som enkelte søvneksperter foreslår ved søvnevansker hos barn. Når barnet er over 6 måneder kan foreldrene legge barna på eget rom, hvis de gråter og ikke vil sove skal en gå inn til de hver 10.min eller mindre for å vise at en er der. Dette skal en fortsette med frem til barnet sover. På den måten lærer barnet å sovne på egenhånd.

⁷ Samsoving defineres ved at en eller to av foreldrene sover i samme seng som barnet.

I etterkant drøftet jeg diskusjonen med ei kollega. Hun er klinisk sosionom med bred og lang erfaring, og snart pensjonist. Wenche lo og uttalte «*jeg er glad for at jeg var mamma på den tiden barn ikke fikk traumer av å gråte*». Det får meg til å undre meg over at for generasjoner av mødre har dette vært ukjent «kunnskap», og ergo heller ikke det som var avgjørende for at barnet skal utvikle seg trygt. Hvordan har egentlig voksne det i dag? Har hele generasjoner blitt utrygge i møte med verden? Til tross for min overbevisning om at mødre og barn velger det rette for sin familie, valgte jeg å trekke meg fra diskusjonen på Facebook på bakgrunn av ubehag. Refleksjonen fører meg også tilbake til en forelesning med Nicole Hennem høsten 2012. Hun spurte: «*hvorfor er norske barn så mye mer sårbare enn franske?*». Disse tre hendelsene viser hvor dominerende og normative forestillinger kan være. I tillegg peker de på hvordan forestillingene endrer seg både over tidsperioder og mellom kulturer. Hvor ble det av Winnicott og hans påstand om at barn trenger gode nok mødre, ikke perfekte mødre som tilfredsstillende alle behov (Winnicott, 1953)? Er mødre i Norge i dag «lurt» til å tro at barn ikke tåler motgang, eller tåler barna faktisk ikke motgang?

Forestillingen om «mother blaming» opplever jeg som en type disiplineringsmakt, mens forestillingen om «middelklassens foreldreskap» fremstår for meg som styringsmentalitet. Gjennom at fagpersoner har tilført mødre forskningsbasert kunnskap har dette over tid blitt individets egne dominerende forestillinger. Mødrene har selv en ubevisst oppfatning av hvordan barn skal følges opp, og kropp og tanke domineres gjennom å oppleve kroppslig ubehag hvis en må gå mot disse forestillingene. Gjennom oppvekst og kunnskap i dagens samfunn har mødrene fått en disposisjon som er kroppsliggjort og i hovedsak underbevisst.

3.3 Forestillingen om «den betingelsesløse morskjærligheten»

Følgende er sitater fra materialet:

«Nylig vart eg sjølv frårøva kontrollen over eigen søvn. Den som no styrer døgnet mitt forvalter ansvaret med eit totalt fråvær av system. [...] Psykisk terror på skyhøgt nivå. Ofte får eg ikkje ete eller dusje når eg vil heller. [...]. Kroppen, for den endrar seg jo. [...] Og det er meir som fell. Prinsippa dine for eksempel. Også på dei områdene som før var viktige for deg. [...] Det påvirker relasjonane til dei rundt deg. Du gløymer viktige hendingar i livet deira. Du rekk aldri å ringe tilbake. [...] Når eg kjem heim, går eg rett på soverommet og berre ser. Dei er perfekte. Dei er mine. Og med ei lita hand i mi, vert alle offera ubetydelege. Ja, eg kunne ofra så enormt mykje meir. [...] Klisjeen er nemlig sann: Det er ingenting som er større i heila verda enn å være mor.» [Bergens tidende, 08.12.14]

«Med to små barn i huset, er det alltid noe å henge fingrene i: klær skal vaskes og brettes (never endring story), måltidene lages og spises (noen av dem på nattestid), det skal lekes, og tørkes snørr (tar det aldri slutt?), og noen tårer (det hører med), bleier skal skiftes, barn skal bades (og håret vaskes tross store protester) og det skal koses og krangles. [...] Jeg som før hadde oversikt over det meste, til og med mine venners grandonklers bursdager, har blitt bekymringsfullt surrete etter at jeg ble mamma. Småbarnsperioden kan være kjempeslitsom til tider. Av og til blir jeg litt kokko. [...] Livet med to små er intenst, men også det beste og fineste i verden.»

[Fædrelandsvennen, 13.02.15]

«Jeg forsikrer henne om at jeg kommer til å elske henne selv om hun stryker i matte tusen ganger, om hun tatoverer hele kroppen, eller uansett hvordan hun kommer til å leve livet sitt. [...] Selv om barnet ditt har gjort noe galt så elsker du det like høyt på tross av at det føles skamfullt at barnet ditt falt utenfor. Det er lov å ta avstand fra forbrytelsen, men fremdeles elske barnet sitt.» [Fædrelandsvennen, 07.02.15]

«Denne tobarnsmoren fra Åsane lever på et stramt budsjett, og har ikke råd til å prioritere julegaver til barna. – presset har gått alt for langt, og det gjør vondt at jeg ikke kan gi barna det de ønsker seg.» [Bergens tidende, 08.12.14]

Det er fem artikler som handler om forestillingen om «den betingelsesløse morskjærligheten». Samtlige artikler er skrevet av mødre selv. De forteller om strevet i sitt moderskap, hvordan livet har endret seg og hva de føler de må ofre for å kunne leve opp til et godt moderskap. Til tross for alt de forsaker, utdyper de at det verdt det, fordi det å være mor er det vakreste i verden. I min betegnelse, «den betingelsesløse morskjærligheten», har jeg valgt å fokusere på beskrivelsene av kjærligheten til sine barn. Dette er fordi analysen viser at forestillingen i hovedsak handler om kjærlighet, og ikke forsakelsene mødre opplever til tross for plassen de bruker på å beskrive dette. Mødrene bruker over 90% av plassen i sine artikler på å forklare hva de ofrer, under 10% og oftest i kun en eller to setninger står det skrevet om den «betingelsesløse morskjærligheten». I de første gjennomlesningene av materialet opplevde jeg at denne forestillingen var den minst normative og rigide av de tre forestillingene jeg har kommet frem til. Dette var på bakgrunn av at mødre utbroderer sitt strev med å leve opp til kravene i de foregående forestillingene. Imidlertid har jeg gjennom analysen kommet frem til at «den betingelsesløse morskjærligheten» er like, om ikke enda mer, rigid enn de foregående forestillingene. Ingen av artiklene gir noen forklaring på hvorfor morskjærligheten er verdt all forsakelsen. Morskjærligheten sees på som noe grunnleggende for moderskapet, og en kan

ikke tenke seg en mor uten kjærlighet til sine barn. «Den betingelsesløse morskjærligheten» trenger derfor ingen nærmere beskrivelse i artiklene fordi det ikke finnes mulighet til å forestille seg at den ikke er tilstede. Bildene i artiklene bekrefter denne forestillingen ved å vise mødre som smiler og ser forelsket på sine barn. Bildene gir en opplevelse av at mødres kjærlighet er hovedessensen i barnas liv.

Hennum (2002, kapittel 4) beskriver det samme fenomenet i sin doktorgrad, men kaller det den lykkelige barndom. Den lykkelige barndom er å kunne gi barnet en barndom preget av harmoni, fred, ro og glede. Det kan kun gjøres ved forsakelser og ofre fra de voksnes side. Fedrenes hovedoppgave er autoritet og sørge for en god økonomi, det er mødre som har hovedansvaret for kjærligheten og oppfølging av barna i hverdagen. Mødrene må derfor være tilgjengelig, legge til rette og ofre egne behov for at barnet skal kunne oppnå den lykkelige barndom. Analytisk samsvarer dette med forestillingen om «middelklassens foreldreskap». Moderskapet forbindes utelukkende med kjærlighet, og settes ut i livet ved mødres ansvar for sine barn. Barna, spesielt ungdom, kan velge om de vil ha kjærlighet til sin mor, men mor har ingen mulighet for å velge bort sine barn. I vår kultur anses kjærlighet for å være helt vesentlig for at barn skal utvikle seg til funksjonsfriske individer. Det naturlige ved morskjærligheten blir fremhevet som noe betingelsesløst, instinktivt hos alle mødre, i alle situasjoner, så lenge moren lever. Jeg har valgt å kalle denne forestillingen «den betingelsesløse morskjærligheten» fordi jeg ønsker å understreke fokuset mot moderskapet heller enn den lykkelige barndommen selv om disse forestillingene henger nært sammen.

I tillegg til mye ansvar, er det også mye makt i «den betingelsesløse morskjærligheten». Mødre utpeker seg som sentrale for barnet, og kan sette andre til side. I Petter Næsje mastergrad (2010) beskrives mødre som den behandlingsansvarlig for barna sine. Fedre, søsken og andre må ta instruksjoner fra mor. Gjennom kjærlighet gjør mødre seg til hovedperson i barnet liv, ofte langt utover barndommen. Dette ser vi ofte i behandlingsrelasjoner, der mødre ofte uttrykker «jeg vil bare ditt eget beste».

Tidligere har det vært lite fokus på hva mødre må forsake for å ivareta sine barns behov. Mammablogger har de siste ti årene vært svært populært både å skrive og følge. Der finnes det ofte framskrivningen av seg selv som perfekt. Beskrivelsene handler om hvordan mødre lever opp til forestillingen om «mother blaming» og forestillingen om «middelklassens foreldreskap». De siste årene har det derimot også dukket opp flere anti-mammablogger som utfordrer idealmødrene. I A-magasinet 18 september 2015 uttaler Kristine Storli Henningen:

«Jeg fikk en vond smak i munnen av det, og følte meg helt ubrukelig i møtet med krav om amming, oppdragelsesteori, hjemmebakst speltbrød og pedagogiske leker. [...] Blogging var en slags motreaksjon, der jeg blottstilte meg som den mislykkede mammaen jeg følte meg som. Responsen var overveldende. Det fantes massevis av mammaer der ute som slet med å passe inn i den perfekte boksen. Å kunne dele svakheter og le av tabber og mislykkethetsfølelse var en befrielse for mange, tror jeg».

Jeg har stilt meg selv spørsmålet om hvorfor denne endringen ved også å skrive om mødres strev kommer nå. Briseid (2012) beskriver hvordan mange kvinner i dag opplever at møtet mellom samfunnsskapt forventning og individuelle erfaringer skaper stor frustrasjon og følelsesmessige utfordringer. Med det mener hun at kravet om å arbeide for samtlige mødre og mødres forestillinger om hvordan moderskapet skal utføres, ofte skaper dobbeltarbeid, følelse av utilstrekkelighet og mislykkethet. Er det på bakgrunn av at den relativt nye normative forestillingen om «middelklassens foreldreskap» er for vanskelig å følge både for dobbeltarbeidende mødre og arbeiderklassens mødre? Er det et forsøk på å endre den dominerende forestillingen om middelklassens foreldreskap? Eller er det en større åpenhet for fortellingene om forsakelsene i moderskapet? Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette i masteroppgaven.

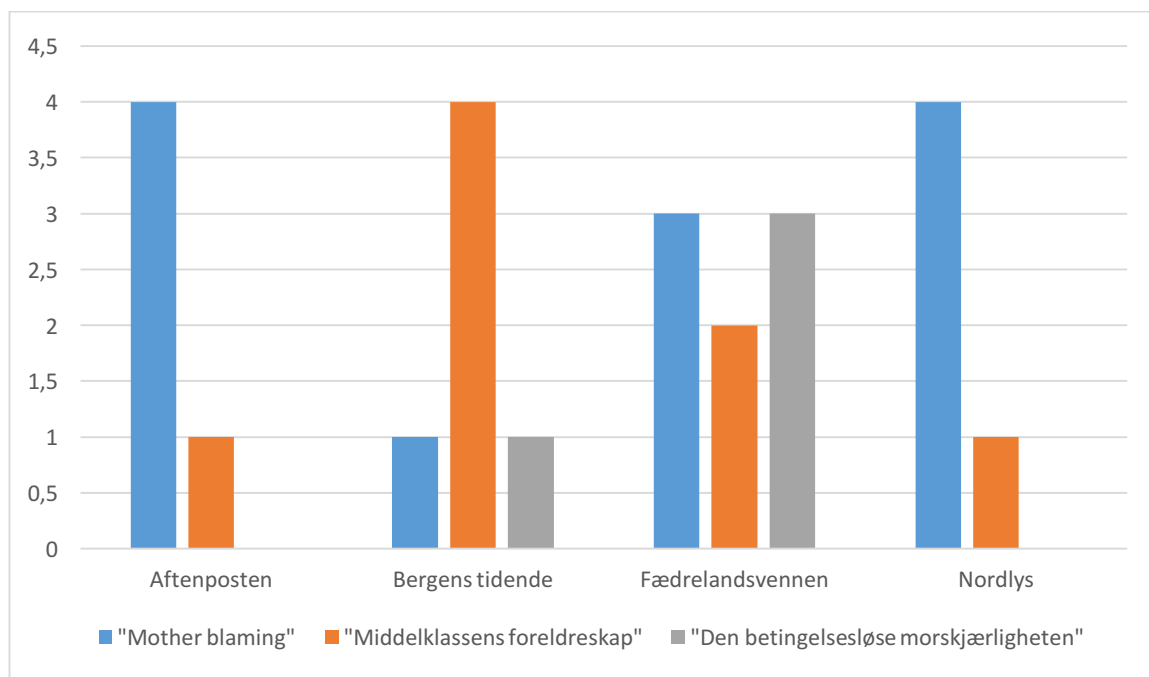
Forestillingen om «den betingelsesløse morskjærligheten» ser jeg også som en styringsmentalitet i dagens samfunn. Mødre har en kroppslig beredskap for å hele tiden ivareta og elske sine barn over alt annet. Denne kroppslige beredskapen blir opprettholdt både gjennom disiplineringsmakten ved kunnskap, men i tillegg har den en suverenitetsmakt som styrer over den. I dagens samfunn vil mødre som ikke viser denne kjærligheten ikke kun bli straffet med medborgeres blikk og kommentarer, men de kan også straffes gjennom lov om Barnevernstjenester av 1993. Studier rundt barneverntjenestens praksis viser også at vurderinger rundt barns omsorgssituasjon i hovedsak konsentrerer seg om egenskaper ved mødrene eller problemer mødrene har (Andenæs 1997, Bache-Hansen 2001, Egelund 1997, Farmer & Owen 1998, Mossige 1998, Scourfield 2001, Swift 1995 i Bache-Hansen 2001). Bache-Hansen (2001) peker også på at selv i de sakene der far utøver vold er det mødrene som blir kritisert i barneverntjenestens vurderinger med begrunnelse i at mor ikke klarer å skjerme barna. Dette gir også en klar beskjed om at det er mødres ansvar å ivareta sine barn, og elske dem over alt annet i verden.

Ut fra materialet i denne masteroppgaven kan det se ut som at dagens samfunn gir en større åpenhet og tilgjengelighet for å uttrykke mødres forsakelser for sine barn enn tidligere

Mødrene viser også hva som er utfordringen ved å være mor. Ut fra dette kan det ved første øyekast se ut som den minst normative og dominerende forestillingen av de tre som er funnet i denne masteroppgaven. Imidlertid har jeg ved å kalle forestillingen «den betingelsesløse morskjærligheten» satt fokus på den idealiserte og tatt-for-gitte kjærligheten mødre «pålegges» å føle for sine barn. Forestillingen om den betingelsesløse kjærligheten er også både dominerende og rigid. At forestillingene skulle kunne nyanseres er utenfor forestillingenes verden, eller som Foucault ville sagt det helt utenfor diskursens grenser. Hvis mødre går imot denne forestillingen, vil de møte det Foucault kaller utelukkelsesmekanismer. Det er ikke mulig å så tvil om kjærligheten til sitt barn, og være villig til å ofre det som må til som mor. Mødre som uttrykker dette vil miste fellesskapet med andre, bli baksnakket, tape verdi som mennesket og ikke minst bli sanksjonert mot gjennom barnevernstiltak. I mitt arbeid i barne- og ungdomspsykiatrien har jeg gjentatte ganger blitt taus av beundring over hvor mye mødre ofrer og elsker sine barn til tross for ungdommens avvísninger og voldsomme handlinger. I etterkant av denne analysen av dominerende forestillinger har refleksjonene mine i tillegg gått mot; har mødrene egentlig noe valg? Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 4.

3.4 Forestillinger på tvers av landsdeler i Norge

Bakgrunnen for at jeg valgte nettopp disse avisene var for å se om det var samme eller forskjellige forestillinger som dominerte de forskjellige landsdelene i Norge. Dette avsnittet vil omhandle forskjellene jeg avdekket i det innhentede materialet til masteroppgaven. Allikevel er det viktig å påpeke at materiale kun omfatter gjennomsnittlig 5 tekster pr landsdel/avis. Disse resultatene kan derfor være helt tilfeldig. Likevel fremholder jeg forskjellene mellom landsdelene for å poengtere at forestillinger varierer i forskjellige kulturer. Forskjellen kan være interessante innfallsvinkel i en ny studie der en tar utgangspunkt over en lengre tidsperiode med en større mengde tekster.

Som det fremgår av diagrammet har Aftenposten og Nordlys flest artikler som befinner seg innenfor kategorien forestillinger om «mother blaming». Hvorfor har disse to avisene størst fokus på denne forestillingen? På Østlandet er det en større tetthet av fremmedkulturelle enn i andre landsdeler i Norge, gjør dette at det er større behov for disiplineringsmakt i disse landsdelene? Må det mere kunnskap til for at mødre fra andre kulturer skal handle som samfunnet ønsket? Påvirker politikere eller fagpersoner disse avisene mer enn de to andre? I Nord-Norge er det flere yngre mødre (under 25 år) enn i de andre landsdelene; trenger disse mer kunnskap om farene for å handle «riktig»?

Forestillingen om «middelklassens foreldreskap» er mest fremtredende i Bergens tidende, og minst fremtredende i Nordlys og Aftenposten. Er det flere fra middelklassen på Vestlandet enn i andre landsdeler? Er det større åpenhet for hvordan en kan handle som mor i de andre landsdelene?

Fædrelandsvennen skiller seg ut på to områder. For det første er artiklene likt fordelt i de tre kategoriene av forestillinger. For det andre har Fædrelandsvennen mange artikler som omhandler forestillingen om «den betydningsfulle morskjærligheten» i forhold til de andre avisene. Kan dette henge sammen med at morsbilder i kristendommen har stått sterkere på Sørlandet enn i de andre landsdelene i Norge? Har dette en bibelsk sammenheng med jomfru Maria?

3.5 Forestillingen om «barnet som et selvstendig rettssubjekt»

Følgende er sitater fra materialet;

«Filosofien har en stund vært at barn har egne rettigheter. Det er det motsatte av lydighet, der barn uansett skal gjøre som de voksne sier.» [Aftenposten, 03.12.14]

«Jeg vil at barna skal høre på meg, men ikke gå på akkord med seg selv og gjøre noe de absolutt ikke vil fordi jeg sier det. De har rett til å være seg selv, jeg skal være en veiviser.» [Aftenposten, 03.12.14]

«I Norge er barna det selvfølgelige sentrum i familien.» [Fædrelandsvennen, 17.01.15]

Flere har beskrevet hvordan barnet i dag sees som eget rettssubjekt. Enkelte av artiklene viser også til hvordan barn blir sett som eget rettssubjekt, se utdrag av artiklene over. Ericsson (1996) skriver at det har skjedd en utvikling fra at barn ble oppfattet som et vedheng til foreldrene, til å se barnet som et eget individ. Barnet har fått egne rettigheter som er godt beskrevet både i forskningslitteratur og i lovverket. Barnet blir sett på som sårbart og derfor avhengig av at andre oppfyller disse rettighetene. Derfor blir foreldrene, og spesielt mødre, de viktigste til å ivareta at disse rettighetene og behovene blir tilfredsstilt. For å oppfylle disse rettighetene har staten opprettet kontrollinstanser som ivaretar barnet. Blant annet gjennom helsevesenet, helsesøster og barneverntjenesten. I tillegg ser man i min masteroppgave hvordan fagfolks informasjon til foreldre former forestillinger som definerer hvordan mødre skal handle.

Barnets rettigheter er stadfestet i mange lovtekster, og barns rettigheter har økt enormt siste 30 årene. I tillegg har det vært en massiv produksjon av vitenskapelig kunnskap om barn de siste årene. Hennum (2010, 2015) viser hvordan Norge blir sett som et barnesentrert samfunn hvor barnet har individuelle rettigheter, og blir sett som individer med spesielle interesser og behov. Hun viser til flere momenter på hvorfor de er lønnsomt å investere i barn. For det første fødes det få barn i Norge, og det gir et underskudd som er med på å øke barns verdi. Voksnes relasjoner er i dagens samfunn mindre varige med flere skilsmisser og brutte samboerskap, som igjen ofte styrker relasjonene til barna. Barnas verdi som den som knytter familien sammen. Blant annet viser Brannen, Heptinstall og Bhopal(2000;204) dette i sin undersøkelse der også barn tegnet et normativt bilde av familiene med dem selv som den mest sentrale figuren.

Barnet har mistet sin økonomiske verdi, og den er nå byttet ut med en emosjonell verdi. Dette gir ikke kun et større ansvar til mødrene, men også til barna. Barna får et ansvar for å være verdifull, og videre opplevd press fra foreldre og samfunn for å være verdifull nok. Kan dette knyttes sammen med den økende veksten av utfordringer i forbindelse med psykisk helse hos

unge, og deres opplevelse av egenverd? Ungdom med emosjonelle vansker som spiseforstyrrelser, selvmordstanker og depresjoner øker. Er dette et svar på forsøket på å forvalte den emosjonelle verdien og ansvaret de har fått for å være verdifull? I så fall forsvarer mange den langt på vei inn i døden.

Utviklingspsykologien har skapt forestillinger om barn som behovsvesen, som blant annet er i behov av trygghet, omsorg og tilhørighet (Hennum 2010, 63). Dagens teknologien har fått en ny mulighet til å spre denne kunnskapen ut til befolkningen. Dette har ført til at vitenskapelig kunnskap på mange måter har blitt allmenn kunnskap, og skaper derfor den dominerende forestillinger rundt hva barn er i behov av. Det finnes antagelser om at foreldre kan oppdra barn om de følger fagfolks råd som bruksanvisning. Hennum (2010, 2015) viser også til hvordan barn i dag blir fremstilt som barn i risiko med rettigheter. Barnets sårbarhet gir det behov for beskyttelse og ivaretagelse, mens barnets kompetanse gir det behov for deltagelse. Dette er mødrenes ansvar å håndtere.

Forskning rundt barn, barndom og ungdomstid har økt enormt de siste 50 årene. Økt kunnskap om barn, stiller også større krav til foreldre. Foreldres orientering mot barn har endret seg fra å konsentrere seg om å få barnet til å passe inn i samfunnet, til å sørge for at barnet får optimal utvikling, også av sine evner (Alwin, 2004:143). I Branners undersøkelse uttrykker barna selv at foreldres viktigste oppgave er å gi barna nok omsorg, blant annet i form av oppmerksomhet og tid. Videre forteller barna at kriteriene for et familieliv inkluderer: tilstedeværelse av barn, å leve med minst en av foreldrene, en følelse av sikkerhet og et sted å høre til. Og viktigst av alt å være i stand til å gi barn betingelsesløs kjærlighet og omsorg. (Brannen mfl., 2000:205) Kjønn er viktig innenfor foreldreskap, og mange vil si at autoritet tilhører mannen, mens omsorgen tilhører kvinnens ansvar (Hennum, 2002, 2005).

I samtlige av artiklene i mitt materiale er det fokus på hvordan mødre er den handlende, mens barnet er den passive som blir ivaretatt og passet på. Bildene av mødrene og barna i artiklene bekrefter det samme. I tillegg til at materialet i masteroppgaver bygger opp under forestillinger rundt moderskapet, får det også frem forestillinger om barn. Artiklene utdyper barns rettigheter ved å gi mødrene ansvaret for å ivareta de og sørge for at barnet utvikler sine evner. De viser også til barnets sårbarhet og avhengighet av mor og hennes valg i moderskapet. Mødrene har fått ansvaret for å ivareta barna til tross for at omsorg like gjerne kan utføres av menn som av kvinner, og også av eldre barn (Smith, 2014).

3.6 Oppsummering

Som analysen viser henger forestillingene om moderskapet sammen med hverandre. I en kultur vil motstridende forestillinger enten skape flere grupperinger, eller endringer på eksisterende forestillinger. På samme måte henger forestillinger om barn og forestillinger om moderskapet sammen ved å utfylle hverandre, og de er gjensidig avhengig av hverandre som en symbiose.

Samtlige av de omtalte forestillingene fungerer hegemonisk gjennom normer, ideologier og verdier i Norge i dag. Hos både Foucault og Fairclough blir forestillinger ansett som flytende og avhengig av tid og rom. Til tross for denne forståelsen viser analysen at de dominerende forestillingene om moderskap har vart over tid, er rigide og svært vanskelig å endre. For å endre forestillingene rundt moderskap må også forestillingene rundt barn endres, eventuelt må andre bidra til mødrenes oppgaver. Forestillingenes styrke kan derimot oppleves å ha endret seg. Kunnskapssamfunnet klarer å spre kunnskap raskere og til flere i dag, og det er derfor lett å tenke seg at forestillingen om «mother blaming» preger både mødrene og samfunnet mer i dag enn i tidligere generasjoner. Forestillingen om «den betingelsesløse morskjærligheten» er sterkere i sin kraft i dag enn den har vært i tidligere generasjoner. Dette har sannsynligvis med at barn i dag har en sterkere emosjonell verdi, mens de tidligere hadde en økonomisk verdi i familien. Forestillingen om «middelklassens foreldreskap» er derimot en ny «bruksanvisning» på det å være mor i dag. Gjennom mer kunnskap og en styrket forestilling om «mother blaming» og bedre økonomi for flesteparten av norske familier har flertallet av mødre fått nye muligheter til å utføre sitt moderskap. Flertallet danner grunnlaget for forestillingene, også for de marginaliserte gruppene, og preger derfor forestillingene i alle samfunnsklasser i Norge i dag.

4.0 Forestillingenes påvirkningskraft i familieterapien

Forestillinger om moderskap, og forestillinger generelt, har vist seg å ha en stor påvirkningskraft på familiene jeg møter og på min arbeidshverdag. I dette kapittelet vil jeg gjennom en fortelling vise hvordan forestillinger om moderskap kan prege behandlingskonteksten, familiene og meg som terapeut. Fortellingen er basert på ekte behandlingsforløp, men for å ivareta de involverte familiemedlemmene kan egenskaper, kjønn og alder være endret. I tillegg har jeg tatt meg den frihet til å både legge til og trekke fra opplysninger for at familien ikke skal være gjenkjennbar. I fortellingen vil jeg vise hvordan forestillingene om moderskapet legger grunnlag for både identitet, relasjon og handlingsrom for alle involverte.

Før jeg presenterer Lise og hennes familie vil jeg gi et kort innblikk i min arbeidshverdag på en barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling, og en kort oversikt over hva familierapi er. Hensikten med det er for å gi et bredere grunnlag for å forstå fortellingen og forestillingenes påvirkning både i familierapien, min arbeidshverdag og familiens behandlingsprosess. Jeg har valgt kun å benytte meg av begrepet familierapi, selv om det finnes mange forskjellige retninger innenfor denne tradisjonen. Dette har jeg gjort på bakgrunn av at jeg er farget av en faglig tankegang som vektlegger at «sannheten» innenfor dette arbeidet ikke er universell. «Enhver ny pasient krever en ny terapi» (Yalom, 2001:35) Valget av teknikk/ metode bør gjøres sammen med familien ut fra relasjon, og ikke i henhold til ytre standarder. Oddli og Kjøs(2002) viser til at for en terapeut er det viktig å beherske flere teorier og teknikker slik at terapeuten kan bruke de riktige verktøyene til den konkrete lokale og partikulære konteksten. Videre skriver de at akkurat som klienten bidrar til samskapning med sine individuelle karakteristika, har også terapeuten med seg sin bakgrunn, sitt forråd av teknikker/metoder, sine tanker om familiemedlemmene, den tilgjengelige fagkunnskapen og terapeutens egne intellektuelle og emosjonelle reaksjoner på en” her og nå situasjon”. Terapeutens forestillinger vil ha stor påvirkning på behandlingsprosessen gjennom hva han/hun opplever som viktig. På bakgrunn av denne grunnholdningen har jeg i denne masteroppgaven valgt å ikke fokusere på en spesifikk familierapeutiske retninger. Allikevel kan den som har kunnskap om de forskjellige retningene gjenkjenne at mange av mine grunnholdninger stammer fra en språkssystemisk familierapi.

4.1 Min arbeidshverdag

Samtidig som jeg startet på master i familiebehandling, startet jeg også å arbeide som familierapeut på en akuttpsykiatrisk avdeling for barn og ungdom. En typisk arbeidshverdag består av øyeblikkelig hjelp samtaler, og oppfølging av ungdom og deres familie etter henvendelse til avdelingen på bakgrunn av ungdommen som står i fare for å skade seg selv eller andre alvorlig. Eksempler på slike scenarier kan være forhøyet selvmordsfare, psykose eller alvorlige spiseforstyrrelser. Avdelingen bærer preg av ideologier og grunnholdninger som kan beskrives med begrepene; familie, nettverk, fleksibilitet, tilgjengelighet og kontinuitet (Andersen, 2003, Ristvedt, 2006, Sandsbakk, 2006, Baklund, Nilssen, Ristvedt og Zeiner, 2012). Familieperspektivet er høyt verdsatt i avdelingen, og det foregår svært sjelden samtaler, og aldri behandlingsforløp uten at foreldre eller andre omsorgspersoner deltar. Familien, eller andre omsorgspersoner, blir sett på som de viktigste samarbeidspartnere sammen med ungdommen, og mobilisering av ungdommens familie og ressurspersoner i

nettverket blir sett som selvmordsforebyggende i seg selv (Ristvedt, 2006:190). Samtidig ser man at en krise hos et familiemedlem forårsaker krise hos alle, og derfor må alle i familien følges opp (Andersen, 2003, Sandsbakk, 2006). I starten syntes jeg det var rart at foreldrene skulle være tilstede når ungdommen fortalte om vanskene sine, men raskt ga foreldrene og ungdommen tilbakemeldinger på at dette var nyttig for dem. De fortalte at det styrket opplevelsen av trygghet og tilhørighet og skapte en større åpenhet innad i familien.

I avdelingen stiller vi store krav til omsorgspersonene til ungdommene, og i praksis er det oftest mødre som blir ansvarlige for å oppfylle disse kravene. Dette viser også Næsje(2010) til i sin mastergrad, der han beskriver familien som institusjon, og mødre som behandlingsansvarlige. Mødrene har ansvar for behandlingsprosessen, og det innebærer terapi som handler om å sette ord på følelser, trøste, ivareta og planlegge dagen. (Næsje 2010:75) Videre i masteroppgaven vil jeg ofte skrive mor, av og til foreldre, til tross for at det i enkeltsaker kan være andre omsorgspersoner, eksempelvis far, som tar et annet ansvar enn det de dominerende forestillingene angir som hovedansvarlig.

Allerede ved første samtale, som ved vår avdeling oftest består av øyeblikkelig hjelp samtale, utforsker vi som terapeuter mødrenes evne til psykologisk sikring av ungdommen deres. Hovedmålsettingene i en slik øyeblikkelig hjelp samtale og videre oppfølging for øvrig er å trygge ungdommen og familiemedlemmene på at de skal få den hjelpen og oppfølgingen de føler de er i behov for. Avklare hjelpetiltak utfra vurdering av selvmordsfaren til ungdommen, styrke tilhørighet og gi familien nye erfaringer med samtale og samarbeid når noe blir vanskelig (Andersen, 2003). Psykologisk sikring er en arbeidsmetode som er utviklet ved avdelingen og som jeg bruker i alle øyeblikkelig hjelp samtaler. Psykologisk sikring betyr at man foretar en sikring av en suicidal ungdom med et psykologisk utgangspunkt. Ved å mobilisere foreldrene eller andre omsorgspersoner til å passe på og være sammen med ungdommen slik at vedkommende ikke skader seg, får man en psykologisk effekt; nemlig at ungdommen opplever seg omgitt av omsorg samtidig som han/hun blir passet på. (Sandsbakk, 2006:202) Som skrevet tidligere er det erfaringsvis oftest mødre som får hovedoppgavene i å passe på ungdommen. Gjennom konkrete spørsmål rundt hva omsorgspersoner ville følt ved en eventuell begravelse ser ungdommen hvilke følelser som herjer hos foreldrene i deres separasjonsangst. Mødrene blir oftest følelsesmessig engasjert i dette og ungdommen reagerer på deres umiddelbare følelsesmessige reaksjoner. I de samtalene der mødre ikke reagerer på denne forventende måten blir forestillingene om «mother blaming» aktivisert, og

fagpersonene blir svært bekymret. Det fører nesten utelukkende til innleggelse på døgnavdeling og melding til barneverntjenesten.

Den videre behandlingsprosessen fører også til store krav til mødrene. Alle som jobber på seksjonen tilhører den hvite middelklasse, og dermed er vi ufrivillig eller ubevisst en del av den rådende forestillingen om «middelklassens foreldreskap». Ved en døgninnleggelse forventes det at en av foreldrene legges inn sammen med ungdommen, og det forventes at hele familien deltar i behandlingsprosessen gjennom tilstedeværelse, endring og ivaretagelsen av sin ungdom. Når ungdommen skrives ut får mødrene oppgaver fastsatt etter ungdommenes behov. Typiske oppgaver er at mødre må sove sammen med sin ungdom, se til ungdommen med jevnlige tidsintervaller gjennom døgnet, vite hvor ungdommen er til en hver tid, være tilgjengelig på telefon, hente og bringe ved behov, være observante på eventuelle endringer av atferd eller emosjoner, tilrettelegge for hyggelige samtaler og opplevelser, vise lite emosjonelle uttrykk (både i form av tristhet og sinne) og generelt mase mindre på ungdommene sine. Mødrene må ofte tilsidesette egne behov som sosial omgang med andre voksne, arbeidsliv, fritidsaktiviteter, oppfølging av andre barn i familien. Dette knytter jeg til forestillingen om «den betingelsesløse morskjærligheten», og en utvidelse av forestillinger om «middelklassens foreldreskap». Som terapeuter forventer vi at mødrene klarer å gjennomføre dette, og der mødrene ikke klarer å oppfylle disse kravene aktiviseres forestillingene om «mother blaming» raskt. Det medfører at familierapeutene gir familiene veiledning og kunnskap om hvorfor mødre må «ofre» seg, i tillegg fører det ofte til melding til barneverntjenesten.

4.1. Familierapi og forestillinger

Familierapi er tuftet på en sirkulær forståelse, der en må forstå at alt står i relasjon til hverandre. En sirkulær årsakssammenheng er idéen om at hendelser er knyttet sammen gjennom serier av feedbackløyper og gjentatte sekvenser. Sentralt i familierapien står det relasjonelle og kommunikasjonen mellom mennesker som virkende faktorer snarere enn patologi og et individorientert fokus (Baklund, 2006:40). I en sirkulær prosess kan man derfor ikke snakke om et utgangspunkt eller resultat, årsak eller effekt. Med en sirkulær forståelse er det lett å forstå at forestillinger som finnes i samfunnet og mellom individer er avgjørende for vår identitetene, våre relasjoner og vårt handlingsrom.

Familierapeuten har et ansvar for å legge til rette for endringsprosesser i behandlingen. I denne sammenheng går tankene mine til Baetsons utsagn «a difference that makes a difference». Tom Andersen(2005) utvidet dette utsagnet ved å si at en må være passe

forskjellig. Forskjellen må utfordre virkelighetsforståelsen til familien, men ikke være for stor eller for liten. Ved å være for forskjellig vil en oftest møte avvisning og/eller motstand, og ved å være for lik vil ingen endring skje. For å skape en endring og en trygg behandlingssammenheng bør en være passe forskjellig. Her vil forestillinger være viktige bidragsyttere. Ved at familieterapeuten viser «vennlig respektløshet» ovenfor egne, familiens og samfunnets forestillinger åpner en opp for ny forståelse, ny mening og nye fortellinger. Resultatet av dette er at det åpner opp for andre identiteter, relasjoner og handlingsalternativ for familiemedlemmene og familieterapeuten.

Målet med samtaleterapi er å reflektere rundt andre fortellinger og meninger enn det en snakker om i hverdagen. For å skape rom for det usagte peker flere familieterapeuter på viktigheten av at behandlingssammenheng må være trygg (Wilson, 2007; Rober, 1998; Anderson og Goolishian, 1988, 1992). Det er familieterapeutens ansvar å lage en kultur hvor det er respekt og empatisk anerkjennelse for fortellingene som familiemedlemmene forteller. Jeg bruker begrepet kultur og forestillinger om hverandre i dette avsnittet på bakgrunn av at teoretikere jeg henviser til bruker dette begrepet. Kultur er slik jeg ser det i hovedsak forestillinger om hvordan den sosiale verden er konstruert. Pare viser til at terapi kan sees på som et møte mellom forskjellige forestillinger (Rober: 1998:2), og når terapeuten og familien kommer sammen vil de bringe med seg sine forestillinger inn i samtalen. Forestillingene er blant annet basert på geografi, religion, utdanning og kjønn. I det terapeutiske møte blir en ny kultur formet ut fra de forskjellige forestillingene. I følge Rober (1998:2) skal terapien lage plass for det usagte og åpne opp for så mange fortellinger som mulig, selv om de motsier hverandre. Kulturen, gjennom forestillingene, kan også legge lokk på det usagte, innskrenke fortellingene og lage tause historier. Jeg vil komme tilbake til dette under analysen av fortellingen senere i kapittelet. Terapeuten er medskapere av fortellinger som blir fortalt i samtalen gjennom hvilke spørsmål terapeuten velger å stille, hvilken posisjon en velger å ta, kroppsspråk osv. Det kan for mange behandlingsforløp være helt avgjørende at familieterapeuten både prøver å bevisstgjøre deltagerne for pågående forestillinger og viser «vennlig respektløshet» ovenfor forestillingene som finnes i rommet. Dette kan skape opplevelse av bekreftelse og anerkjennelse for familien som helhet og individene hver for seg. Det kan gi familiemedlemmene en annen mening og forståelse av valg en har gjort, og skape flere valgmuligheter i hverdagen fremover.

Terapeutens ansvar for å gi familiemedlemmer en annen mening og forståelse knytter jeg til Antonovskys begrep «sense of coherence» (SOC). På norsk betyr SOC opplevelse av

sammenheng i livet. SOC er et psykologisk immunforsvar som bidrar til å begripe og strukturere stressfaktorer. SOC består av tre elementer:

1. *Meningsfullhet*: Troen på at kravene som utfordringen stiller er verdig investeringen og engasjementet det krever for å løse den, og oppleves som overkommelig. Antonovsky ser på dette elementet som det viktigste fordi det skaper motivasjon til å søke etter orden i verden. Motivasjonen gjør en i stand til å bruke tilgjengelige ressurser og søke etter nye ressurser for å klare utfordringen.
2. *Håndterbarhet*: En indre følelse av at personen har personlig og sosiale ressurser som han/hun trenger for å håndtere utfordringen. Situasjonen er påvirkelig.
3. *Begripelighet*: Følelse av at livet er forutsigbart, forståelig og ordnet.

(Antonovsky, 2004)

SOC utvikles gjennom et mønster av livserfaringer, som igjen påvirker forestillingene individene påvirkes av. Både SOC, og forestillingene, påvirker hvordan en handler, tenker og føler i livet. Antonovsky sin hypotese går ut på at en person med middels eller høy grad av SOC er i stand til å kartlegge og strukturere stressfaktorene han/hun møter. Dette resulterer i at personen mobiliserer fleksible mestringsmekanismer og møter problemsituasjoner som utfordringer. (Gassne, 2008:22, Lustig, mfl. 2000:135). Mennesker med en lav SOC vil med andre ord ha større vanskeligheter for å møte og mestre stressfaktorer i livet. Det vil derfor være avgjørende at individer i en vanskelig livssituasjon får hjelp til å endre sine forestillinger, og gjennom det øke sin grad av SOC.

4.2 Lise og hennes familie

Lise er ei jente på 14 år. Hun ble henvist til avdelingen fra Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk på bakgrunn av spørsmål om en forhøyet selvmordsfare. Tidligere behandlingsteam hadde utfordringer med å komme i relasjon til jenta. De var bekymret fordi hun hadde alvorlige symptomer, og hun uttrykte både et ønske om å ta sitt eget liv og hadde konkrete planer. Tentativt ble det satt spørsmålstegn rundt en utvikling i psykospekteret. Lise hadde ikke vært på skolen de to siste årene, og det var vanskelig for foreldrene å få henne med ut fra hjemmet. Hun oppholdt seg størstedelen av dagen i senga, snakket minimalt, isolerte seg og hadde minimal matlyst. Lise bodde sammen med begge sine foreldre, og hadde en bror på 21 år som studerte og bodde i en annen by. Begge foreldrene jobbet, og far hadde

en godt betalt jobb som blant annet gjenspeiles i et stort og vakkert hjem, dyre biler og designe klær. Mor hadde de to siste årene fått pleiepenger⁸ for å følge opp deres felles datter.

Da Lise kom til avdelingen og stilte til øyeblikkelig hjelp samtale møtte jeg ei jente med langt svart hår med hettegenser, hun hadde ingen ansiktsmimikk og ga ingen blikkontakt. I løpet av samtalen ga Lise ingen informasjon om psykosesyntomer, men uttrykte et ønske om å ikke leve mer og hvilken konkrete planer hun hadde for å ta sitt eget liv. Foreldrene ga heller ingen informasjon om vrangforestillinger eller hallusinasjoner. Gjennom oppfølging over flere måneder ved avdelingen ble hun utredet for mange diagnoser, blant annet psykose, depresjon, angst og PTSD. Behandlingsteamet mottok ingen informasjon som gjorde at vi kunne konkludere i saken. Foreldrene viste oss videofilmer familien hadde tatt av jenta før symptomene startet. Videofilmene ga behandlingsteamet opplevelsen av ei aldersadekvat jente som blant annet smilte, hadde godt ordforråd, mye ansiktsmimikk og hadde gode sosiale ferdigheter. ADL ferdigheter som hygiene og egenpleie var i orden. Foreldrene fortalte at dette er egenskaper og ferdigheter som gradvis ble borte for tre til fire år siden.

Behandlingsteamet opplevde at foreldrene samarbeidet godt. Gjennom flere døgninnleggelses ga miljøpersonalet tilbakemelding på at de vurderte foreldrene til å ha en god relasjon med datteren sin og behovene til Lise syntes godt ivaretatt av foreldrene. Det var mor som var innlagt sammen med Lise ved samtlige innleggelses, mens far var på besøk. Det ble foretatt behandlingssamtaler med Lise, begge foreldre, bror og fire besteforeldre. Alle hadde individuelle samtaler, og samtlige gjentatte de samme symptomene. Symptombilde til Lise passet inn i kriteriene for traumeutsatte, men behandlingsteamet hadde ingen informasjon om traumer Lise kunne ha opplevd. Gjentatte ganger ble det i samtale etterspurt informasjon om eventuelle traumer. Både Lise, mor, far, storebror og besteforeldre avkreftet i individuelle samtaler at Lise hadde opplevd spesielle traumer.

Under siste innleggelsen på døgnavdelingen kom mor til personalrommet og etterspurte en samtale med meg. På samtalerommet var hun urolig, hun gråt og trakk etter luften, og jeg brukte tid på å roe henne ned. Lise og mor skulle hjem på permisjon i helgen, og mor uttrykte stor redsel for å dra hjem. Hun fortalte at hun for fire år siden hadde uttrykt et ønske om å skilles fra sin mann. Han hadde blitt svært sint, og truet med å ta livet av både henne og barna

⁸ Når barnet er sykt kan en som pårørende få en ytelse som heter pleiepenger fra NAV. Det er som erstatning for tapt arbeidsinntekt i forbindelse med pleie av sykt barn.

<https://www.nav.no/no/Person/Familie/Sykdom+i+familien/Pleiepenger.1073751617.cms> (06.11.2015)

hvis hun dro. I etterkant av denne hendelsen hadde mannen drukket mye, og flere ganger utøvd psykisk og fysisk vold mot henne i beruset tilstand. Lise var hjemme ved flere av disse hendelsene, og flere ganger hadde mor flyktet med barna til besteforeldrene for at far skulle roe seg ned. Mor ga uttrykk for en handlingslammelse, skyldfølelse ovenfor barna som hun ikke klarte å beskytte og en redsel for hva far kunne utføre.

I etterkant av denne saken har jeg mange ganger stilt meg spørsmålet om hvorfor ingen av disse familiemedlemmene turte å fortelle oss om disse traumatiske hendelsene tidligere? Samtlige familiemedlemmer ble flere ganger informert om at behandlingsteamet anså det som sannsynlig at Lise kunne være i en prodromalfase for psykose. Gjentatte ganger ble det spesifikt etterspurt eventuelle traumer Lise hadde opplevd, og ingen familiemedlemmer opplyste om dette, selv i samtaler der far ikke var tilstede. For meg var det vanskelig å forstå at familiemedlemmene valgte å holde deler av Lises fortelling taus i denne prosessen. Det opplevdes som at familien syntes det var enklere å gi Lise en feil diagnose, fremfor å fortelle om hendelsene som hadde skjedd. Jeg har flere ganger konkludert med at det ikke kun kan ha vært den terapeutiske alliansen som gjorde dette. På bakgrunn av dette ønsker jeg å analysere fortellingen inn i forestillingene om moderskapet beskrevet i kapittel 3.

4.2.1 Forestillingenes påvirkning på familien og dens medlemmer

Lise bodde og levde i en såkalt kjernefamilie, med gifte foreldre og 2 barn. Den ekteskapsbaserte kjernefamilien er en av de sterkeste mytene rundt familier i dag (Davidoff, 1999:245), og er en av de dominerende forestillingene om familien som allment akseptert. Middelklassens kjernefamilie er forstått ut fra honnørord som trygt, stabilt, godt og lykkelig. Dette på tross av at det over en periode på 50 år, har blitt like normalt å føde barn i samboerskap som i ekteskap (Annfelt, 2007:103). Likevel har vi både fagstoff og media som ofte peker på at barn som utvikler problematferd oftest mangler en farsfigur, er vokst opp med alenemødre og/ eller skilte familier. Og de gir ofte familiekonstellasjonen, og spesielt mor, skylden for dette. Forestillingene om foreldreskap henger tett sammen med forestillingene om moderskapet. Blant annet gjennom forestillinger om «mother blaming» har mødre «lært» at de har ansvaret for at barna må knytte sterke bånd til begge sine foreldre for å ivareta en normalutvikling. I samtalen gjentok foreldrene at de ikke forstod hvordan Lise hadde utviklet sine symptomer spesielt siden hun hadde en oppvekst i en kjernefamilie som kunne legge til rette for at mor var tilgjengelig for barna. Broren til Lise og besteforeldrene gjentok også tryggheten og stabiliteten Lise hadde hatt i barndommen med en mor som hele veien hadde vært økonomisk fristilt til å følge opp sine barn og være tilgjengelig for dem. Forestillingen

om «middelklassens foreldreskap» ble uttalt svært tydelig, og begge foreldrene gjentok fortellinger som henviste til den avgjørende familiekonstellasjonen med far i arbeid og mor hjemme som utførte moderskapet i henhold til forestillingen om «middelklassens foreldreskap».

Besteforeldrene var fremdeles gift, og kom fra en tid der det å være husmor var det eneste rette. Begge foreldrene var preget av forestillinger ervervet gjennom sin barndom. I voksen alder presiserte besteforeldrene også hvor viktig forestillingen om kjernefamilien som det eneste rette var, til og med da moren stod på døra med to barn midt på natta på flukt fra sin mann og far til hennes barn. Selv da fortellingen om fars vold mot mor ble snakket åpent om i behandlingssamtaler hadde besteforeldrene spørsmål rundt hvordan mor og Lise skulle klare seg alene, spesielt siden Lise hadde så mange symptomer. Gjennom det familien fortalte oppfatter jeg at forestillingene om «mother blaming», forestillingen om «middelklassens foreldreskap» og forestillingen om «kjernefamilien» var forestillinger sterkt forankret i familien, og at det var en svært viktig oppgave å bevare disse ideologiene. Selv om samfunnet muligens godtar andre familieforhold, ville det å forlate kjernefamilien være et stort svik og innebære fare for denne slekten. Flere av familiemedlemmene satte store spørsmålsteget til hvordan mor kunne utføre et «godt nok» moderskap hvis far ikke fristilte mor økonomisk til å gjennomføre forestillingen om «middelklassens foreldreskap». Flere av familiemedlemmene var overbevist om at en separasjon ville begrense mors mulighet i å utføre et «godt nok» moderskap. Syltevik bekrefter familiens frykt, ved å vise til at alenemødre har gått fra å være en seksuell skam til økonomisk skam (Mæland, 2015). Hun peker på at eneforsørgere i dag speiles mot idealet om det intensive foreldreskapet og normen om toinntekstfamilien. Jeg tolker at Sylteviks begrep «det intensive foreldreskapet» innebærer det samme som forestillingen om «middelklassens foreldreskap». På bakgrunn av disse forestillingene var det derfor ingen i Lises familie som tok opp spørsmålet rundt hvilken traumer Lise ble påført i dagens omsorgssituasjon. Når jeg som terapeut undret meg rundt dette ble retningen i samtalen raskt ført tilbake til hvordan mor skulle klare dette alene.

Forestillingen om parforhold viser at i Norge i dag er det ens eget valg om en blir i et parforhold eller ikke (Øfsti, 2010). Mor følte at hun måtte bli, samtidig som hun så på seg selv som feig som ikke dro når far skapte frykt og traumer hos Lise. Forestillingen om parforholdet sier derimot lite eller ingenting om frykten for å dra fra et forhold. Mor fortalte at mannen hadde sagt at han ville skyte barna hvis mor dro, allikevel referer mor gjentatte ganger til at hun er feig som ikke drar fra en mann som er med på å skade utviklingen til deres

felles barn. Mor godtok mye av sin mann, og ga i tillegg et bilde til terapeutene om at de var i et romantisk, stabilt og godt forhold. Ofte gjentok mor sine dilemmaer rundt «den betingelsesløse morskjærligheten» til sine barn. Hun ønsket å beskytte barna mot volden, men visste ikke hvordan. Idealene om «middelklassens foreldreskap» og forestillingene om «mother blaming» opplevdes motstridende for familien. Moren var overbevist om at hun ikke kunne gi Lise det hun trengte ut fra forestillingen om «middelklassens foreldreskap» hvis hun flyttet fra sin mann, samtidig som hun sviktet forestillingen ved å bo med en voldelig mann. Hva er mest skadelig for Lise? Å leve med en mor som ikke kan oppfylle de dominerende forestillingene i samfunnet? Eller leve i en hverdag med frykt for at far utøver vold?

Forestillingene om «mother blaming» gir blant annet retningslinjer om at mor er ansvarlig for å flykte med sine barn når far er voldelig for å ivareta barnas psykiske og fysiske helse. Samtidig gir forestillingen formaninger om at et moderskap uten en farsfigur ofte skaper utfordringer med tanke på psykisk og fysisk helse for barna. Gjentatte ganger gjentok mor dilemmaene hun hadde møtt i disse retningslinjene. Moren ga uttrykk for å føle seg handlingslammet, og ved det hadde hun opplevelsen av å ha sviktet sine barn, hennes skam og skyldfølelse kom til uttrykk. I etterkant kunne mor fortelle at hun ved å holde fast i fortellinger om et godt ekteskap klarte å distansere seg følelsesmessig fra skyldfølelsen og skammen. Dette opplevde hun var hennes eneste mestringsstrategi for å inneha nok overskudd til å ivareta sine elskede barn. Samtidig gjorde denne fortellingen at hun ikke ble konfrontert med det hun opplevde som egen svakhet, å ikke klare å forlate sin mann.

Ut fra moren og familiens beskrivelser handlet mor riktig ut fra de gjeldende forestillingene om moderskapet, men sett utenfra sviktet hun totalt. Lise var et høyt ønsket og elsket barn, noe moren ofte gjentok i samtalene våre. Lise hadde fått mye omsorg, men trygghet hadde vært noe mor i enkeltsituasjoner hadde utfordringer med å gi henne. I tillegg til omsorg krever forestillingen om «middelklassens foreldreskap» beskyttelse og trygghet. Lise hadde en far som drakk og som mishandlet hennes mor fysisk og psykisk. I tillegg sviktet mor forestillingen om «barnet som rettssubjekt», der barnet har krav på beskyttelse og trygghet. Som tidligere skrevet ligger hovedansvaret til barns omsorg på mødrene, og det er derfor i hovedsak hun som svikter. Mor må påta seg ansvaret for volden far utøver ut fra forestillingen om «den betingelsesløse kjærligheten». Fortellingen om ungdommen- som- prosjekt mislyktes også, Lise var liggende i sengen uten normal utvikling. Moderskapet hadde kun lyktes i noen av kriteriene i henhold til forestillingene, dermed stod hele moderskapet i fare

for å bli vurdert som dårlig og uegnet av familien og samfunnet. Dette var for vanskelig å forholde seg til, og deler av fortellingen ble derfor endret til tause familiehemmeligheter.

Som vist ble flere av forestillingene om moderskapet vanskelig å gjennomføre for familien, og da spesielt for mor selv. Mor opplevde en stor skam og skyldfølelse rundt den pågående utryggheten i hverdagen til Lise, og opplevelsene som Lise allerede hadde gjennomgått.

Brown har forsket på moderskap, skam og samfunn (Tucker, 2004). Hun definerer skam til å være en intens, smertefull følelse eller opplevelse av å tro at vi handler feil, og derfor fortjener vi ikke aksept eller tilhørighet. Skam oppstår når vi står ovenfor motstridende og konkurrerende sosiale forventninger. Disse forventningene kommer fra dominerende forestillinger som forteller oss hvem vi skal være, hva vi skal være og hvordan vi skal utføre det. Brown skriver også at dette er rigide idealer som kommer fra samfunnet vi lever i. Rigide idealer er for meg det samme som dominerende forestillinger. Skammen gjør at kvinnene føler seg fanget, maktesløse og isolerte.

Skamfølelsen ble så altomfattende, ikke bare for mor, men også for barna og besteforeldrene som valgte å holde hendelsene tause for å beskytte alle parter. Skammen og ugyldiggjøringene av både følelser og hendelser innskrenket handlingsrommet til mor. Øfsti (2010:78) skriver at i møte med tvil trenger vi anerkjennelse i bevegelsene mot valg vi ønsker å ta, hun setter dette i forbindelse med behovet for parterapeuter og terapeuter. Brown uttrykker at åpenhet som fører til empati og gjenkjennelse vil fungere som resiliente⁹ faktorer (Tucker, 2004). Mor hadde tidligere drøftet ønske om å forlate far med besteforeldrene, men hun hadde fått doble tilbakemeldinger. Idealene kjempet mellom forestillingen om «mother blaming» og forestillingen om kjernefamilien som avgjørende for barna, samtidig med at hun som mor er ansvarlig for å oppfylle «middelklassens foreldreskap» som blant annet innebærer trygghet og beskyttelse. Mor opplevde ikke empati og gjenkjennelse, men fortalte at hennes tvil hadde blitt enda mer taus, og at hun ikke lengere kunne velge. Ved å ikke oppfylle forestillingene om moderskapet ble morens handlingsalternativ innskrenket, og således måtte også deler av fortellingen bli borte, for at skammen og skyldfølelsen ikke skulle overta hennes liv. Skammen gjør at vi føler oss alene, og gir oss opplevelsen av at ingen andre har opplevd akkurat dette. Det er derfor avgjørende å gjøre dette usynlig for andre, kun ved å gjøre skammen usynlig kan vi unngå utestengelse fra livsviktige grupper.

⁹ Resiliens er et psykologisk begrep som handler om evnen til å håndtere stress og katastrofe. Resiliensforskningen har forsket på faktorer som gjør at individer klarer seg til tross for utfordringer, såkalte beskyttelsesfaktorer. (Borge, 2010) Disse beskyttelsesfaktorene kalles også resiliente faktorer.

Hendelsene om volden og mishandlingen ble taus for å ivareta både familien og hvert enkelt familiemedlem. Familien var svært redde for konsekvensene det ville få om hendelsene ble offentliggjort, i etterkant kan de både nevne redselen for å bli fordømt som foreldre, partner, familie, mor og sist men ikke minst redselen for at barneverntjenesten skulle overta omsorgen for barna. I tillegg kan en tenke seg at alle individene ubevisst skapte tause fortellinger for å bevare oppfattelsen av seg selv som verdifull.

Gjennom dette eksemplet har jeg vist at fortellingen om vold og mishandling i familien på kant med mange av forestillingene om moderskapet. Individene ønsket å beskytte familiene og seg selv, og utelater derfor vesentlig informasjon i redsel for eventuelle sanksjoner fra flere hold. Sanksjonene kan blant annet komme fra samfunnet generelt, de andre familiemedlemmene, vår partner, våre venner, våre barn, fagpersoner, medlemskap i grupper og sist, men ikke minst oss selv. Brown viser i sitt intervju til psykologisk isolasjon som noe av det vanskeligste man kan oppleve (Tucker, 2004). Psykologisk isolasjon handler ikke om å være alene, men det er en individuell følelse av at en er utelukket fra menneskelig kontakt og maktesløs med tanke på å endre situasjonen. Psykologisk isolasjon kan føre til en opplevelse av håpløshet og desperasjon, og en sanksjon en påfører seg selv.

Lises familie er ikke unik, og jeg har møtt mange enkeltindivider med udefinerbare symptomer, der viktige fortellinger og hendelser ikke kommer før sent i behandlingsforløpet eller aldri. Jeg har vært med på å skrive ut flere familier som jeg ikke følte vi var kommet i «mål» med, og kanskje er dette familiehemmeligheter som holdes tilbake? Seltzer (2005) viser også til lignende saker med individer som har symptomer som ligner dissosiering. Man kan tenke seg at dette tilhører den terapeutiske allianse, men jeg tror imidlertid det er avgjørende for familierapeuter å se utover dette. Ingen familie har eksakt de samme kulturelle røttene, og dermed forestillinger. Familier utvikler ikke sine regler, tro og ritualer i et vakuum. Konteksten er influert av blant annet klasse, religion og geografisk bakgrunn, etnisitet og de kulturelle erfaringene medlemmene har hatt. (McGoldrich (1993) Som familierapeut kan en derfor ikke eksakt vite hvilke forestillinger familiene vi møter har.

Symptomene vi møter i enkeltindivider eller i familier henger ofte sammen med forestillinger som lever i samfunnet, familiene og/ eller enkeltindividet. Leira beskriver at symptomer kan være kroppens språk om faktiske virkeligheter som blir gjort ugyldige (2003:150). Som vi ser hos Lise og hennes familie, mates følelsene deres av ulike forestillinger rundt hvordan livene deres bør være, hvordan relasjonen skal være, og hva som gjelder som moralsk godt og dårlig. Øfsti peker på at slike forestillinger er byggesteiner og veiskilt for hvordan vi skal snakke,

føle og handle. Videre peker hun på at vi lever i en tid der forestillingene er sterke, og impulsene til hvordan mange skal leve sammen av og til er motsetningsfylte. (Øfsti, 2010) Vi kan se at mor, og familien, står vaklende mellom flere motstridende forestillinger. I forestillingen om «mother blaming» finnes det både kunnskap om at barn tar skade av vold, kunnskap om mors ansvar for beskyttelse, samtidig som det også blir gitt ut kunnskap om barns behov for å ha tette bånd og helst bo med egen far. Hvilken av disse kunnskapene skal vektes høyest? Hvordan skal en få en enighet mellom familiemedlemmene med tanke på hva mor velger? Forestillingen om «middelklassens foreldreskap» gir en bruksanvisning på hvordan en kan være en god nok mor. Både besteforeldrene, moren selv og broren satte spørsmålstegn rundt hvordan mor skulle kunne fortsette være en «god nok mor» uten fars økonomiske støtte. Hva er mest skadelig for et barn? En hverdag med vold og utrygghet, eller å leve med en mor som ikke kan oppfylle de idealene moderskapet krever og barnet har rettigheter til?

Både mor, Lise og resten av familiene er dominert av forestillinger de ikke selv er klar over. Flere ganger snakket ulike familiemedlemmer om kunnskap de hadde tilegnet seg fra forskningsfeltet, og forestillingene om «mother blaming» var stadig et tilbakevendende tema. Fairclough peker på hvordan disse forestillingene fungerer hegemonisk og dominerende uten at individene selv vet det. Kunnskapen er internalisert i kroppene deres, og ubehaget blir stort når hendelsene kommer til syne. Foucault viser også til at makten har satt seg i kroppen, ikke kun til mødrene, men også resten av familiemedlemmene. Gjennom at forskningsbasert kunnskap er internalisert og gjort til hverdagskunnskap, tilstreber familien seg for å holde seg innenfor grensene. Hvis noen i familien går utenfor kan det sette i gang utelukkelsesmekanismer og skamfølelse. Mennesket er et sosialt vesen, og farene for å bli satt utenfor et fellesskap vil gjøre at samtlige vil strekke seg svært langt for å holde seg innenfor de dominerende forestillingene. Til min overraskelse var mor og besteforeldrene mer redde for hvordan denne åpenheten om fars vold ville prege Lise, enn hvordan volden faktisk preget Lise i dag.

I samtaler med mor, far, besteforeldrene, broren og Lise ble forestillinger et viktig tema. Øfsti (2010:25) peker på at det er viktig å ta familiene med på å dekonstruere meninger som er tatt for gitt. Gjennom å utforske og utvide de dominerende forestillingene i familien som helhet og hos hvert enkelt medlem klarte familien å åpne opp for familiehemmelighetene og bryte tausheten. Ved å åpne opp familiehemmeligheter kan enkeltindivider og familier få hjelp til det Leira kaller en gyldiggjøringspiral (2003, kap. 8). Dette kan hjelpe dem med å tro på sine

følelser, opplevelser, hendelser og handlinger, og videre kan symptomene hos hvert enkelt familiemedlem minske og til slutt bli helt borte. Brown viser også hvordan åpenhet, kan føre til empati som igjen degraderer opplevelsen av skam (Tucker, 2004). Åpenhet er ikke lett, og ofte vil skammen beskytte seg selv ved å lage tause fortellinger. Gjennom «vennlig respektløshet» ovenfor de dominerende forestillingene i familien, ble Lise og familien gjort oppmerksom på den ubevisste makten og kontrollen forestillingene hadde over familien som helhet og enkeltindividene. En bevissthet ga trygghet til å åpne seg, og åpenheten ga grobunn for andre refleksjoner og meninger. Skammen som blant annet førte til følelsen av å være fanget, maktesløs og isolert ble stadig svekket, og åpenhet, anerkjennelse og bekreftelse la til rette for andre identiteter, relasjoner og handlingsalternativ.

4.2.2 Forestillingenes påvirkning på familieterapeuten

I behandlingsprosessen med Lise og hennes familie oppdaget jeg flere ganger hvordan forestillinger preget meg, og i etterkant av samtaler måtte jeg gjentatte ganger stoppe opp gjennom veiledning og refleksjon for å komme videre. I samtaler med kollegaer og veileder lette jeg frem til flere verktøy som kunne være til nytte for familien. I gjentatte samtaler kom jeg med nye familieterapeutiske metoder og hadde et optimistisk og åpent sinn. Noe åpnet for lengre samtaler enn annet, men likevel gikk jeg gjentatte ganger ut av samtalerommet med en nedtrykt følelse av å ikke være til nytte. Det eneste som holdt motet mitt oppe og troen på at situasjonen kunne endre seg var at familien møtte til samtlige samtaler til tross for at de ga uttrykk for at de ikke opplevde samtalen som nyttige. Jeg foreslo flere ganger å bytte terapeut, eventuelt avslutte samtaler ved avdelingen hvis de ikke opplevde nytte og bedring, men til min store overraskelse avslo de hver eneste gang. Dette ga meg mot til å fortsette min søken etter det riktige verktøyet.

Samtidig som usikkerheten rundt min relasjon til familien, og min opplevelse av å ikke være til nytte for familien herjet i meg, leste jeg Jim Wilson sin bok «The Performance of Practice». Han skriver at uten ubehag og påvente av utfordringer som komponenter i vårt repertoar, står vi i fare for å spille sikkert (Wilson, 2007:35). Han frembringer viktigheten av å handle utenfor vanlig komfortsone i praksis og tenkning. Å gjøre noe nytt og ta en risiko innebærer å gå ut i en «discomfort zone». Et rom hvor noe nytt og usikkert fremprovoserer nye forestillinger og handlingsmåter. Når nye forestillinger gjennom idéer og praksiser blir anerkjent av deg selv som terapeut, kan de bli en del av en større komfortsone og bidra til at verktøykassen vokser. Wilson skriver videre at terapeuter trenger egenskaper og ferdigheter de kan stole på, og som hjelper dem ut av vanskelige situasjoner. Uten å inneha denne

komforten av fortrolighet til enten metodikk, tilnæringer, teorier eller klientpopulasjoner er det liten sannsynlig at en vil utvikle nye ferdigheter og dermed utvide repertoaret. Gjennom behandlingsforløpet med Lise og hennes familie måtte jeg gå ut i en «discomfort zone», vise «vennlig respektløshet» ovenfor mine, avdelingens og familiens forestillinger for å legge til rette for en hensiktsmessig behandlingsprosess for familien.

På bakgrunn av min tro på forestillingen om familien som eksperter på seg selv, mener jeg det er hensiktsmessig å ha fokus på å være en transparent familieterapeut. Å være transparent vil si å være åpen om egen forforståelse, idéer og opplevelser som har relevans i samtalen (Roberts, 2005). Jeg tilstrebet meg på å alltid forklare Lise og familien hvorfor jeg gjorde som jeg gjorde, og hva jeg tenkte både i etterkant av tidligere samtaler, og i forkant av nåværende samtale. Familien ga tilbakemelding på at dette opplevdes som trygt, og jeg opplevde at vi klarte å lage en behandlingskultur basert på gjensidig tillit. Flere familieterapeuter peker på at det å være transparent må gjøres på en reflektert og empatisk måte. Familiemedlemmer må beskyttes for de indre samtalene hos familieterapeuter som ikke vil tilføre behandlingsprosessen noe nyttig. (Ibid, Rober, 2005, Andersen, 2003) Min erfaring og tilbakemelding fra blant annet Lises og andres familier, er at egen åpenhet gjør behandlingsprosessene tryggere ved at familiemedlemmene opplever å vite hva jeg tenker, og hvorfor jeg handler som jeg gjør. I tillegg lager det en åpning for familiene til å kunne gi respons på mine forestillinger. For at dette skal fungere hensiktsmessig krever det at familieterapeuten hele tiden har fokus på å være «vennlig respektløs» ovenfor egne og familiens forestillinger. Gjennom å reflektere over dette selv, sammen med kollegaer, familier og veileder kan man bevisstgjøre seg selv på hvorfor man tenker som man gjør og stille spørsmålstegn ved ens normative forestillinger. Alt en tar for gitt og vurderer som «normalt» bør kartlegges, og som terapeut bør en tilstrebe å skape nye hypoteser.

Under behandlingsprosessen med Lise sin familie lagde jeg mange hypoteser, og byttet disse ut kontinuerlig. Hypoteser er antakelser som lager kart for terapeuten i samtale med familiene. Alle terapeuter vil ut fra sin indre dialog lage hypoteser som er basert på egne forestillinger. Det er derfor viktig å være klar over egen forforståelse og forestillinger, og prøve å være bevisst på hvorfor en lager akkurat de hypotesene. Det finnes aldri en sann hypotese, og som terapeut bør man alltid arbeide ut fra minimum to hypoteser for ikke å bli fastlåst i behandlingsprosessen. Å forelske seg i en hypotese begrenser terapeutens evne til observasjon, og snevrer inn handlingsrommet. Gjennom å tro at vi har funnet den riktige hypotesen mister vi automatisk vår nysgjerrighet og dermed stopper letingen etter andre

alternativer. Hypoteser er en teknikk, mens nysgjerrighet er en holdning for å oppdage flere hypoteser. (Selvini- Palazolli m.fl., 1980, Cecchin, 1987.) Rober (2002) viser til hvordan hypoteser kan forstås som en prosess der vi som terapeuter hopper frem og tilbake mellom å vite og ikke vite. Hypoteser skal sees som en foreløpig konstruksjon, og ikke en virkelighet. Så lenge vi observerer noen, vil vi automatisk lage kart for å forsøke å forstå og forklare verden. Hypoteser skal lages, utforskes og forkastes med en gang familieterapeuten eller familien ikke finner nytte i dem. Rober (2002, 2005) viser også til at alle idéer terapeuten jobber ut ifra må være tentative. Tenkningen skal være fleksibel, og opprettholde multiple syn. Vi kan aldri unngå å ha hypoteser, men vi kan være dem bevisst, skape flere og endre dem når det er behov for det. Hypoteser skaper oversikt, struktur og retning i behandlingsprosessen som ofte er preget av kaos og forvirring. Wilson (2007:42) peker på at vi må ha feilbare hypoteser for å kunne legitimere vårt arbeid. Hypoteser blir som tidligere skrevet laget ut fra våre forestillinger og forforståelse, det er derfor avgjørende at vi er visere «vennlig respektløshet» for våre nåværende forestillinger, og er åpne for å se verden på nye måter gjennom andre forestillinger og hypoteser.

Da mor fortalte om hennes opplevelser med fars vold i familien, endret jeg umiddelbart min forestilling spesielt om far, men også til mor og besteforeldrene. Jeg opplevde far som respektløs og farlig for Lise. Både mor og besteforeldrene opplevde jeg var mer opptatt av å beskytte far enn Lise. Mitt samarbeid med familien ble vanskelig, og jeg kjente at jeg måtte endre noe. For å kunne hjelpe Lise på en hensiktsmessig måte måtte jeg endre forestillingene om far, mor og besteforeldrene. Voldshandlingene far utførte skal man som terapeut ta avstand fra, men man må tilstrebe seg på å skille mellom han som far og handlingene han utførte. Fra tidligere erfaring fra arbeid i barnevernsinstitusjon har jeg en forestilling om at foreldre er viktige for barn, uansett hvilke handlinger de har utført. For å kunne hjelpe Lise på en best mulig måte, måtte jeg skape en relasjon og en forståelse for far, mor og besteforeldrenes handlinger. Milanoteamet skrev om nøytralitet, og hevdet at når en terapisamtale var avsluttet skulle ingen ha noen opplevelse om at terapeuten hadde tatt parti med noen (Selvini- Palazolli m.fl. 1980:11). Rober og Seltzer (2010:128) viser til at det som terapeut er umulig å ikke ta posisjon i dialogen, men må passe på å endre posisjon fra medlem til medlem gjennom samtalen. Dette gir et størst rom for relasjoner med samtlige og opprettholde en empatisk holdning ovenfor alle. Ved å ta noens parti kan en som terapeut ta over ansvaret for familiens endring, og på den måten avslå ressursene familien selv innehar. Jeg måtte finne tilbake til empatien og respekten ovenfor far, mor og besteforeldrene, og

brakte derfor tid sammen med veilederen min for å gjenskape et positivt syn på dem. Jeg klarte å se hvilke gode intensjoner besteforeldrene og mor hadde, og ikke minst sårbarheten og utilstrekkeligheten til far. Av den grunn ble jeg også bedre i stand til å anerkjenne deres fortellinger. Endring av mine forestillinger om familiemedlemmene utvidet mitt handlingsrom i behandlingssamtalene. Denne holdningsendringen gjorde at jeg kunne imøtekomme familien på en konstruktiv måte. Jeg fikk et annet kroppsspråk, var mer nysgjerrig, stilte flere spørsmål og ikke minst hørte jeg mer etter istedenfor å fortelle hva jeg mente ville føre til en bedring. Tilliten til familien vokste, og jeg kunne stå side om side med både far, besteforeldrene, mor og Lise i deres bedringsprosesser.

Lang og MacAdam(2002:18) peker på hvordan vi som terapeuter har et moralsk ansvar for å skape mennesker på en måte som verdsetter og fremmer vekst og utvikling. En bør derfor fokusere på spørsmål som retter seg mot erfaringer, handler om annerkjennelse, stolthet, gode fremgangsmåter, verdsettelse og bekreftelse. «Vi er gjennom dem vi har relasjoner med og vi eksisterer i våre egne historier så vel som i deres». Hertz(2006:27) viser også til at familieterapeuten har et moralsk ansvar for å være medskaper av andre menneskers identiteter og fremtidsmuligheter. Flere familieteoretikere peker på at den eneste personen en terapeut kan endre er en selv (Rober, 1999, Anderson 2003).

Variasjonen av responsen som vi terapeuter gir familiene avhenger av den enkelte terapeuts stil. Stilen skapes gjennom studier, tiltrekning av ulike teorier/metoder, personlige erfaringer, etiske verdier og den profesjonelle kontekst hvor praksisen foregår. Til sammen skaper dette terapeutens forestillinger, og stilen avhenger derfor av forestillingene terapeuten har. Øfsti (2012) peker på at det er avgjørende at familieterapeuter selv er klar over sine forestillinger, og utvider sine egne slik at vi ikke er med på å lage familiehemmeligheter og påvirke familien til å være tause. Jeg stiller meg bak Jim Wilsons (2013) utsagn i artikkelen, *The Art of Play*, der han hevder at en terapeut alltid er i bevegelse og i kontinuerlig utvikling. Med andre ord, det finnes ingen målstrek for en familieterapeuts utvikling, og kan av den grunn aldri bli utlært. Fortellingen med Lise og hennes familie bekrefter dette. Hvis jeg ikke hadde etterspurt min veileders og kollegaers refleksjoner ville behandlingskonteksten forblitt statisk, og kanskje ville Lise vært en av de ungdommene jeg aldri forstod meg på. Kanskje ville Lise fremdeles hatt store vansker, og ikke blitt den «solskinnsfortellingen» jeg husker i dag.

4.4 Oppsummering

Forestillingene i samfunnet skaper tause familiehemmeligheter, som igjen kan være med på å skape alvorlige symptomer hos familier og enkeltindivider. Det kan blant annet oppstå når mødrene ikke lever opp til de opplevd normative forestillingene i samfunnet. Det har vært mange tause fortellinger i familiene og hos enkeltindivider jeg har møtt i mitt arbeid, både i rusomsorgen, barnevernsinstitusjon og barne- og ungdomspsykiatrien. Som familieterapeut er det viktig å huske hva disse forestillingene kan gjøre, og hjelpe familiene til å utforske og utvide forestillingene slik at fortellingene kan bekreftes, anerkjennes og erkjennes gjennom en gyldiggjøringsspiral. I tillegg må vi som familieterapeuter utvide og utforske våre egne forestillinger, slik at vi ikke er med på å vedlikeholde og/ eller bygge nye murer mellom familien, individene og familiehemmelighetene. Gjennom å vise «vennlig respektløshet» for egne og andres forestillinger kan vi som familieterapeuter utvide vårt handlingsrom, øke den terapeutiske verktøykassen og bevege oss ut i en «discomfort zone». Ved å tilby familiene en behandlingsprosess preget av disse verktøyene kan familiene få en større mulighet til å øke egen SOC, oppleve anerkjennelse og starte en gyldiggjøringsspiral.

Det er viktig at vi som terapeuter alltid er åpne for å være kritisk til den kunnskap vi besitter, fordi all kunnskap er uttrykk for forestillinger gjennom verdier og interesser (Johnsen, 2005). Som fagpersoner er vi også preget av kroppsliggjorte automatiserte erfaringer som gjør at vi handler spontant og instinktivt. Denne spontaniteten har blitt formet av vår profesjonelle og personlige liv som gir oss et rikt handlingsrepertoar. Dersom behandlingskonteksten vi forsøker å konstruere sammen med familien ikke er til nytte må vi utfordre forforståelsen og tørre å bevege oss ut i en «discomfort zone». Alle mennesker, både terapeuter og klienter, er farget av forestillinger. Flere forfattere (Seltzer, 2005; Øfsti, 2011) peker på viktigheten ved å dekonstruere alle forestillinger både til oss som terapeuter, foreldre og andre familiemedlemmer. Ved hjelp av «vennlig respektløshet» og dekonstruering kan vi utvide normalitetsbegrepet. Gjennom å gyldiggjøre flere typer moderskap kan terapeuter og familiemedlemmer føle, handle og tenke på andre måter. I tillegg kan dekonstruering føre til (Seltzer, 2005). Det kan også resultere i færre familiehemmeligheter, mindre skyld og skam og gi et større handlingsrom.

5 Masteroppgavens gyldighet

Det blir sett som god forskningsetikk å oppsummere gyldigheten av forskningsprosjektet. Fairclough bruker begrepene reliabilitet og validitet. Dette er begreper som stammer fra positivistiske posisjoner, og jeg har derfor valgt å låne begrepet gyldighet fra diskurspsykologi (Jørgensen og Phillips, 1999). Thagaard (2009) argumenterer for at begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet er gode begreper for å vurdere gyldigheten i kvalitative oppgaver. Troverdigheten er viktig i forhold til om forskningen er gjennomført på en tillitvekkende måte. Bekreftbarhet vurderes ut fra kvaliteten på analysen og fortolkning av materialet, og overførbarhet er knyttet til mulighet for generalisering av analyseresultatene.

5.1 Masteroppgavens troverdighet

For å sikre en høyst mulig troverdighet og tillit i oppgaven har jeg i kapittel 1 redegjort for situering i egen teks, og i kapittel 2 redegjorde jeg for fremgangsmåten jeg har benyttet i analysestrategien. Ved å gi en oversikt over situering i egen tekst og analysestrategien har jeg forsøkt å gi leseren et mest mulig reflektert bilde av alle forhold som kan tenkes å ha påvirket resultatene. Min forståelse av det innhentede materialet som ligger til grunn for masteroppgaven, og utviklingen av analysestrategien har hele tiden vært påvirket av det jeg har lest av andre forskere og teorier jeg har studert. I resultatene av analysen har jeg tilstrebet meg til å skrive ned disse innfallsvinklene til materialet, slik at en leser lett kan fange opp hva jeg er preget av. Likevel er det et viktig poeng at kunnskap aldri vil nå noen form for endelig situering (Asdal, mfl. 1998:122). Med det mener jeg at det ikke er mulig å tro at en kan være helt transparent ovenfor seg selv og andre. Dette henger også sammen med at situering er i kontinuerlig bevegelse og at egne perspektiver derfor endres ustanselig. Dette sammenfaller med Gadammers hermenutiske poeng; For det første blir alt nytt tolket gjennom vår forforståelse, og den er med på å sile ut hva vi blir opptatt av og ikke (Gadamer,1999). For det andre vil ofte våre tidligere forforståelser endres i møte med nye forståelseshorisonter (Krogh,1996). Ut fra dette synet på kunnskap er det ikke mulig å utføre samme forskning to ganger fordi forsøket alltid vil påvirkes av tolkerens egne vurderinger, forståelser og kontekst. Gjennom skriveprosessen har jeg bestrebet meg på å gi innsyn i hvordan jeg tenker og hvorfor.

Thagaard (2009) er opptatt av systematikk og innlevelse som sentrale aspekter ved kvalitativ forskning. Innlevelsen er viktig for å oppnå forståelse, mens systematikk er viktig for å ivareta troverdigheten. Under hele prosessen med å utarbeide denne masteroppgaven har jeg

kontinuerlig vekslet mellom systematikk og innlevelse. Før jeg systematisk tok for meg artikkel for artikkel leste jeg alle med en intuitivt preget innlevelse. Etter første gjennomlesing satt jeg igjen med tre kategorier, og laget forskningsspørsmålene ut fra dem. I analyseprosessen lagde jeg tabeller, og gikk slavisk igjennom den tredelte analysestrategien artikkel for artikkel. Fairclough har laget en bruksanvisning som gjør det enklere å sette egne forestillinger til side og arbeide strukturert. Likevel kan man ikke fristilles helt fra det faktum at man ofte leter etter det man vil se, og således påvirker det forskningsprosessen. For å unngå dette har jeg forsøkt å gjøre meg selv bevisst på egne fordommer og erfaringer, og lete etter andre ting enn jeg forventet på forhånd i materialet.

5.2 Masteroppgavens bekræftbarhet

Det første spørsmålet som dukker opp er om det utvalgte materialet reflekterer det jeg vil vite noe om? Min første problemstilling lyder: *Hva slags forestillinger om moderskap formidles i Norge, og hvilke forestillinger fremstår som dominerende?* For å analysere denne problemstillingen valgte jeg fem av de største avisene i Norge, og jeg hevder at det gir et godt grunnlag for hva slags forestillinger om moderskap som blir formidlet i Norge. Forestillinger bli overført fra en situasjon til en annen, og som flere forskere har beskrevet vil forestillinger fra aviser også prege oss i hverdagen på andre områder (Fairclough, 1995, 2008; Bergström og Boréus, 2005). Media har en sirkulær påvirkningskraft på forestillingene, og er et sensitivt barometer på de eksisterende dominerende forestillingene. Kan resultatene generaliseres til å gjelde Norge som et samfunn? Innvendingen vil i hovedsak være knyttet op om avisene har vært preget av påvirkning fra politikere eller andre fagpersoner. Fairclough (1995) peker på at media er svært interessant for staten og det offentlige for å utøve kontroll, og derfor vil både politikere og fagpersoner forsøke å påvirke media i deres retning. Til tross for påvirkning vil jeg hevde at forestillingene som finnes i de største avisene i hovedsak er normative i det norske samfunnet. Avistekstene har på bakgrunn av dette vært et godt analysemateriale for min problemstilling.

Tekstene er ikke helt entydige. Ulike spørsmål til teksten ville gitt ulike svar. Valget av teamet i datamaterialet henger sammen med min teoretiske interesse i forskningsfeltet. Hvis jeg hadde stilt andre spørsmål til materialet mitt, ville sannsynligvis også resultatene vært annerledes.

Den andre problemstillingen lyder: *Hvordan har moderskapsforestillingene påvirkningskraft på familierapien som sosial praksis?* For å analysere denne problemstillingen valgte jeg en anonymisert fortelling fra min arbeidspraksis. Analysen av fortellingen har vist hvordan

familien, terapeuten og behandlingsprosessen har blitt påvirket av forestillinger om moderskapet. Her har både valg av fortelling og min teoretiske interesse i forskningsfeltet preget analysen. Fortellingen viser hvordan forestillinger om moderskap kan påvirke en familie, og har derfor gitt svar på min problemstilling.

5.3 Masteroppgavens overførbarhet

Med overførbarhet mener jeg generalisering av det analysen viser. Det henvises ikke til en absolutt generalisering, men at forestillingene om moderskap som jeg har analysert frem i masteroppgave også kan gjenspeiles i andre arenaer i samfunnet generelt. Som jeg har vist gjennom analysen av fortellingen finnes forestillingene om moderskap også i terapirommet og hverdagslivet. Avisene jeg har valgt har vært den største avisen i sin landsdel i Norge, og jeg anser de derfor som allmenn lesning og «folkeopplysning». Sånn sett kan artiklene vise seg å være en del av et større kulturelt samspill og avisene kan forstås som diskursive aktører i det norske samfunnet. I analysen underbygger jeg overførbarheten i resultatene mine med andre sosiale teorier. Jeg har forholdt meg til og vist til annen forskning på feltet knyttet opp til hver enkelt forestilling. Dette er med på å styrke troen på at resultatene kan være overførbare i henhold til forestillingene som gjelder i det norske samfunnet, også utenfor avisene. Resultatene representerer en forståelse av de dominerende forestillingene om moderskap i Norge.

I kapitel 2 skrev jeg om gyldig kunnskap, og minner om at det er umulig å oppnå en objektiv gyldig virkelighet. Det vil aldri finnes en absolutt sannhet, og som oftest er det flere forestillinger som kan være gyldige samtidig avhengig av tid, sted og kultur. I tillegg fokuserte jeg på at det er avgjørende å være «vennlig respektløs» ovenfor all kunnskap, og det gjelder også kunnskapen lagt til grunn i denne masteroppgaven. Forestillingene om moderskapet kan være en sannhet for mange i det norske samfunnet, men det må allikevel tas med at det ikke nødvendigvis er slik for alle. Kunnskapen er gyldig når den gjelder for opplever det, men den er derimot ikke en sannhet uten modifikasjoner for alle.

6.0 Avslutning

I dette studiet har jeg ønsket å utforske hva slags forestillinger om moderskap som preger vår tid. Dette ble analysert gjennom avisartikler. Før jeg startet å skrive denne oppgaven hadde jeg en klar formening om at jeg skulle finne mange fortellinger om de lykkelige mødrene, og dette stemte. Fortellingene jeg fant har overraskende mye større fokusering på forestillinger om «mother blaming» enn det jeg hadde forventet før jeg startet. Analysen viser at

moderskapet i vår tid i hovedsak er dominert av tre forestillinger; forestillingen om «mother blaming», forestillingen om «middelklassens foreldreskap» og forestillingen om «den betingelsesløse morskjærligheten». Funnene er i samsvar med mye av det vi kjenner til fra tidligere forskning om moderskap og foreldreskap. I analysekapittelet beskrives denne forskningen nærmere. Samtlige av forestillingene er dominerende, og fungerer hegemonisk i dag. Å ikke oppfylle disse forestillingene vil føre til selvpåført skam og skyldfølelse, utelukkelsesmekanismer og ikke minst melding til barneverntjenesten. Funnene taler for at mødre fremdeles har hovedansvaret for oppdragelsen av barna og utfallet av hvordan barnet har det og oppfører seg. Jeg har ikke forholdt meg til fedre i min masteroppgave. I dagens samfunn har jeg hørt fortellinger om at fedre har fått mer ansvar, men samtidig at mødrene har det største ansvaret. Det ville derfor vært interessant for videre forskning å analysere forestillinger om far i vår tid for å se etter både forskjeller og likheter. Funnene i denne undersøkelsen viser viktigheten av å ta hensyn til forestillingenes påvirkning på individet, relasjoner og handlingsrom.

Moderskap er et svært sensitivt tema, og tett fulgt av denne rollen som mor følger skyldfølelse hos den enkelte og bedømmelse fra samfunnet, både fra enkeltpersoner og institusjoner. Moderskapet må sees i forhold til en historisk, demografisk, kulturell og sosiologisk kontekst, og er ikke mulig å drøfte universelt. Forestillingene er avgjørende for moderskapet, barna og familiene fordi vi snakker, handler og føler ut fra våre forestillinger (Øfsti,2010:19), oftest ubevisst. Davidoff (1999:246) viser til at grensene mellom akseptabel og uakseptabel atferd skifter kontinuerlig for å innlemme og anerkjenne skiftende kulturelle og sosiale forestillinger med hensyn til individuell atferd, familieliv og offentlig intervensjon i livet. Gjennom denne masteroppgaven er moderskapet blitt drøftet i en gitt tid, på et gitt sted i en bestemt kultur. Det finnes ikke forestillinger som kan forklare alle moderskap i verden. Derimot vil det i alle kulturer finnes forestillinger om hvordan en bør tenke, føle og handle som mor. Forestillingene er i kontinuerlig endring, samtidig som analysen har vist at de er dominerende og varige. Våre kropper er tregt foranderlige, og det må derfor oftest gå generasjoner for å endre dominerende ideologier.

Andre del av oppgaven har besvart problemstillingen; *Hvordan har moderskapsforestillingene påvirkningskraft på familierapien som sosial praksis?* Dette ga meg en unik mulighet til å bruke tid på refleksjon og analyse av en behandlingsprosess jeg har vært i over tid. Funnene legitimerer at forestillinger har stor påvirkning i behandlingsrommet, både på familierapeutene, hvert enkelt familiemedlem og familien som system. Forestillingene er

med på å bestemme hvilke identiteter, relasjoner og handlingsrom vi har i hverdagen og i behandlingsprosessene. Av og til skaper forestillinger tause familiehemmeligheter, som preger både familier og familiemedlemmer med alvorlige symptomer på psykiske lidelser. Ved å ha et fokus på «vennlig respektløshet» kan vi som terapeuter hjelpe oss selv og familien til å være kritiske til forestillingene våre. Det kritiske blikket er med på å dekonstruere forestillinger om kunnskap som er tatt for gitt, og ved hjelp av det åpner vi opp for andre måter å føle, tenke og handle på. For å kunne dekonstruere gammel kunnskap må vi hele tiden ta imot ny kunnskap, både gjennom tilbakemeldinger fra familier, kollegaer og forskning. Funnene i denne undersøkelsen viser viktigheten av å stille seg åpen for at verden og samfunnet er annerledes enn vi i utgangspunktet tror.

Min oppfatning er at masteroppgaven er besvart i henhold til intensjonen, og at prosessen med å skrive denne oppgaven har styrket min forestilling om at forestillinger er svært viktig i en behandlingsprosess. Jeg håper det også vil påvirke min praksis som familieterapeut i positiv retning slik at både ungdommene og familiene jeg møter vil oppleve dens nytte.

Funnene understreker også min forestilling om at kunnskap er viktig, men at det aller viktigste er holdningen man har til kunnskapen fordi den alltid er en konstruert «sannhet».

Litteraturliste:

Alwin, D.F. (2004) Parenting practices. I Scott, Treas, Richards. *The Blackwell Companion to the Sociology of Families*. Blackwell Publishing

A-magasinet #38. 18.09.2015. *Antisuper- heltinnen*. Side 9

Andersen, A. 2003. Øyeblikkelig hjelp til barn, ungdom og deres familier. Er det mulig og forsvarlig å behandle øyeblikkelig hjelp uten innleggelse i en akutt psykiatrisk avdeling? I: *Fokus på familien* 01/2003.

Andersen, T. 1987. The Reflecting Team: Dialogue and Meta- Dialogue in Clinical Work. I: *Family Process*, vol. 26, no.4, s: 415-4228.

Andersen, T. 2005. *Reflekterende prosesser : samtaler og samtaler om samtalerne*. København: Dansk Psykologisk forlag.

Anderson, H. 2003. *Samtale, språk og terapi. Et postmoderne perspektiv*. København: Hans Reitzels forlag.

Anderson og Goolishian. 1988. Human systems as linguistic systems. I: *Family process*, vol. 27, s 371-393.

Anderson og Goolishian. 1992. The client is the expert: A not-knowing approach to therapy. I: McNamee og Gergen (Eds.), *Therapy as social construction*. S: 25-39. London: Sage

Annfelt, T. 2007. Heteronormal nok? Heteronormering som veileder for norsk familiepolitikk. I: *Når heteronormativiteten må forklare seg*. Red: Trine Annfelt, Britt Andersen og Agnes Bolsø. Trondheim: Tapir akademiske forlag.

Antonovsky, A. 2000. *Helbredets mysterium*. Oversatt av Amnon Lev. Hans Reitzels Forlag A/S: København. Opprinnelig publisert som *Unravelling the mystery of health* (Jossey-Bass, Inc., Publishers. 1987)

Asdal, Kristin m.fl., *Betatt av viten, brukandvisninger til Donna Haraway*, Oslo 1998

Backe-Hansen, E. 2001. Morsbilder i barnevernet. Tidsskriftet Norges Barnevern, nr. 2: 2001, side; 3-14.

Baklund, L. 2006. Sant, godt eller virksomt? Etikk, vitenskapsteori og familierapi. I: *Foreldre og fagfolk i samspill – Behandling av psykiske vansker hos barn og unge*. Seltzer W. J. (red.). Stavanger: Hertervig Forlag, s. 39 – 57

- Baklund, Nilssen, Ristvedt og Zeiner. 2012. Hvordan organisere et akutt tilbud for ungdom i selvmordsrisiko. I *Suicidologi 2012, årg. 17, nr. 3. 2012: 22-27.*
- Bergström, G. og Borèus, K. 2005. *Textens mening og makt.* Lund: Studentlitteratur.
- Borge, A. I. H. 2010. *Resiliens. Risiko og sunn utvikling.* Oslo: Gyldendal.
- Brannen, J., Heptinstall, E., Bhopal, K. (2000) *Connecting children. Care and family life in later childhood.* London: Routledge/ Falmer
- Briseid, K. 2012 *Likestillingslykke.* Kolofon forlag AS
- Cecchin, G. 1987. Hypothesizing, Circularity and Neutrality Revisited: An Invitation to Curiosity. I *Family Process, vol 26, nr. 4, 405-413.*
- Cecchin, Lane og Ray. 1992. *Irreverence. A Strategy for Therapists' Survival.* London: Karnac
- Davidoff, L. et al (1999) Part one: family paradoxes. I Davidoff, L et al. *The family story. I blood, contracy and intimacy, 1830-1960.* London: Longman s. 3-97.
- Davidoff, L. et al (1999) Untold stories: family silences. I Davidoff, L et al. *The family story. I blood, contracy and intimacy, 1830-1960.* London: Longman s. 244-265.
- Duncan, S. (2005) Mothering, class and rationality. *Sociological review, 53 (2):49–76*
- Engebretsen, E. og Heggen, K. 2012. *Makt på nye måter.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Ericsson, K. (1996). *Barnevern som samfunnsspeil.* Pax Forlag AS
- Fairclough, N. 1995. *Media discourse.* London: Arnold.
- Fairclough, N. 2008. *Kritisk diskursanalyse – en tekstsamling.* Redigert og oversatt av Elisabeth Halskov Jensen. København: Hans Reitzels forlag.
- Foucault, M. 1999. *Diskursens orden. Med etterord av Espen Schanning.* Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Gadamer, H.-G. 1999. Forståelsens historisitet som det hermenutiske problem. I Guldahl & Møller. *Hermeneutikk. En antologi om forståelse.* København: Dansk Gyldendal.
- Gassne, J. 2008. *Salutogenes, kasam och socionomer.* Lund Dissertations in social work 30

- Gillies, V. (2005) Raising the 'meritocracy': parenting and the individualization of social class. *Sociology*, 39 (5): 835–853
- Grimen, H. 2008. Profesjon og tillit. I Moland, A. og Terum, L. I. *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (1989). *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Hennum, N. 2002. *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom*. Oslo: Nova rapport 19/02.
- Hennum, N. 2005. Grensesetting, makt og vold. Fra en undersøkelse om relasjoner mellom foreldre og ungdom. *Nordisk sosialt arbeid*. Nr. 3, vol 25, s. 194-206
- Hennum, N. 2010. Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne. I: *Sosiologi i dag*. - Årg. 40, nr. 1/2 (2010). Side 57-75.
- Hennum, N. 2015. Makten i barnet. I: *Norges barnevern*. Nr 2 – 2015. Vol 92. Side 124-138.
- Hertz, Søren. 2006. På utkig etter de unges invitationer. I *Fokus på familien*. 2006, vol 34 s 25-41.
- Johansen, A. 2003. *Samtalens tynne tråd –skriveerfaring*. Valdres: Spartacus.
- Johnsen & Torsteinsson. 2012. *Lærebok i familieterapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jørgensen, M. W. og Phillips L. 1999. Diskursanalyse som teori og metode. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur.
- Killén, K. 1991. *Sveket, Omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget
- Killén, K. 2000. *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Krogh, T. 1996. *Historie, forståelse og fortolkning*. Oslo: Ad Notam Gyldesdal.
- Lang og MacAdam. 2002. Børns verdner, Udfoldelse I skoler, familier og samfund. I: Dalsgaard, c. et.al (ed.). *Værdsat. Værdsættende samtaler i praksis*. København: Psykologisk Forlag.
- Leira, H.K. (2003) *Det gode nærvær. Kulturens psykologiske betydning*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Lustvig, Daniel C., David A. Rosenthal, David R. Strauser, Kelly Haynes. 2000. The relationship between sense of coherence and adjustment in persons with disabilities. *Rehabilitation Counselling Bulletin*. 43. S. 134-142.
- McGoldrick (1993) Ethnicity, cultural diversity and normality. I: Wals. *Normal family processes*. The Guildford Press
- Mæhle, M. 2000. Bruk av barnespesifikk kunnskap i familieterapi. *Fokus på familien*, nr 28.
- Mæhle, M. 2001. Bruk av barnespesifikk kunnskap i familieterapi. Del 2. kunnskap som utgangspunkt for å stille terapeutiske spørsmål. *Fokus på familien*, nr 29.
- Mæland, E. 2015. *Alenemødre i 100 år: Fra seksuell til økonomisk skam*.
[<http://kjonnsforskning.no/nb/2015/09/alenemodre-i-100-ar-fra-seksuell-til-okonomisk-skam>]
(lest: 03.11.2015)
- Neumann, C. B. 2009. *Det bekymrede blikket. En studie av helsesøstres handlingsbetingelser*. Oslo: Novus AS.
- Neumann, C. B. & Neumann, I. B. 2012. *Forskeren i forskningsprosessen. En metodebok om situering*. Litauen: Cappelen Damm Akademiske
- Næsje, P. 2010. «Hvordan ser fedre til jenter med anoreksi på seg selv som fedre?»
Mastergradsoppgave i familieterapi og systemisk praksis ved Diakonhjemmet høgskole 2010
- Oddli, H. W. og Kjøs, P. 2002. Å velge i et mangfold av terapimodeller. Momenter til en interpersonlig integrering av terapi. I: *Tidsskrift for norsk psykologforening*. 2002 nr 39. s 403-410.
- Polanyi, M. 2001. *Den tause dimensjon. En introduksjon til taus kunnskap*. Oslo: Spartacus.
- Pryor, J., Trinder, L. (2004) Children, families and divorce. I Scott, Treas, Richard. *The Blackwell companion to the Sociology of Families*. Blackwell publishing.
- Reay, D. (2006) The Zombie stalking English schools: Social class and educational inequality. *British journal of Educational Studies*, 54 (3): 288–307
- Ristvedt, L. 2006. Ambulant og poliklinisk behandling som alternativ til innleggelse. En beskrivelse av øyeblikkelig hjelp tilbudet ved BUPA Ungdomsenheten. Kap. 11 I: Halvorsen, Ropstad, Rund & Seltzer, red. *Foreldre og fagfolk i samspill. Behandling av psykiske vansker hos barn og unge*. Stavanger: Hertervig forlag. 2006: 187-198

- Rober, P. 1998. Reflections on Ways to Create a Safe Therapeutic Culture for Children in Family Therapy. I: *Family Process*, vol.37:201-213, 1998.
- Rober, P. 1999. The Therapist's Inner Conversation in Family Therapy Practice: Some Ideas About the Self of the Therapist, Therapeutic Impasse, and the Process of Reflection. I: *Family Process*, vol.38, nr.2, 1999. S: 209-228.
- Rober, P. 2002. Constructive hypothesizing, dialogic understanding and the therapist's inner conversation: Some ideas about knowing and not knowing in the family therapy session. I: *Journal of Marital and Family Therapy*. Oktober 2002, vol. 28, no. 4. S467-478.
- Rober, P. 2005. The Therapist's Self in Dialogical Family Therapy: Some Ideas About Not-knowing and the Therapist's Inner Conversation. I: *Family Process*, vol 44, nr. 4, 2005. S:477-495.
- Rober, P og Seltzer, M. 2010. Avoiding Colonizer Positions in the Therapy Room: Some Ideas About the Challenges of Dealing with the Dialectic of Misery and Resources in Families. I: *Family process*, vol.49. no.1, 2010.
- Roberts, J. 2005. Transparency and Self- Disclosure in Family Therapy: Dangers and Possibilities. I: *Family Process*, vol. 44, no. 1, 2005. S: 45-63
- Sandsbakk, N. 2006. Styrking av tilknytningsforhold hos suicidale ungdom i arbeidet med deres familier. Kap. 12 I: Halvorsen, Ropstad, Rund & Seltzer, red. *Foreldre og fagfolk i samspill. Behandling av psykiske vansker hos barn og unge*. Stavanger: Hertervig forlag. 2006 199-214.
- Schaaning, E. 1996. «diskursens materialitet – Del 1: Foucault». ARR 96:1:60-73
- Seltzer, W. 2005. Norwegian families from a psychocultural perspective. A challenge to therapeutic theory and practice. I Roopnarine, Gielen: *Families in global perspectives*. New York: Pearson AB
- Selvini- Palazolli, Boscolo, Cecchin og Prata. 1980. Hypothesizing-circularity-Neutrality. Three guidelines for the Conductor of the Session. I *Family Process*, 19. 3-12.
- Skorpen, B. 2006. Power and cooperation in view of gender in child-protection services. I: *European Journal of Social Education*. Nr 10/11. 2006.
- Skovholt, K. og Veum, A.. 2014. *Tekstanalyse ei innføring*. Cappelen Damm Akademiske

- Smith, L. 2014. Foreldres intuitive omsorgsattferd. I: *Scandinavian Psychologist*, 1, e1. 2014
- Solem, Tilden & Thuen. 2008. Å ta empirien på alvor - er forskningsbasert kunnskap relevant for systemiske familiebehandlere? *Fokus på familien*. Nr 2.
- Solem, M.- B. 2011 *Parenting Stress and Coping Practices. A Salutogenic Approach*. Oslo University College.
- Stefansen, K. (2008) Et uendelig ansvar. Kap 2. Om foreldreskap i middelklassen. I: Bø, B.P. og Olsen, B.R. *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. Oslo: Gyldendal akademiske
- Stefansen, K. (2011) *Foreldreskap i småbarnsfamilier. Klassekultur og sosial reproduksjon*. Oslo: NOVA rapport 24/2011.
- Sørensen, A. S. 2008. *Nye kulturstudier; en innføring*. Oslo: Spartacus
- Thagaard, T. 2009. *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomassen, M. 2006. *Vitenskap, kunnskap og praksis*. Oslo: Gyldendal norske forlag.
- Tucker, J. S. 2004. *Motherhood, shame and society. An interview with Brenè Brown, PhD., Author of «women & shame»*.
[http://www.mothersmovement.org/features/bbrownt/int/bbrownt/int_1.htm] (lest: 03.11.2015)
- Wilson, J. 2007. *The Performance of Practice*. London: Karnac.
- Wilson, J. 2013. *The Art of Play. Improvisation, Spontaneity, and Expanding the Repertoire of Practice*.
- Winnicott, D.W. 1957. *Mother and Child. A Primer of First Relationships*. New York: Basic Books, Inc.
- Yalom, I. D. 2003. *Terapiens gave*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Øfsti, A.K.S (2010) *Parterapi: kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Avistekstene jeg har brukt i masteroppgaven fremgår av vedlegg 1.

Vedlegg 1 – Oversikt over tekstene i utvalget

Aftenposten. 19.11.2014. *Lite ammepress*. Side: 11

Aftenposten. 03.12.2014. «*Barna har rett til å være seg selv. Jeg skal være en veiviser.*» Side: 4

Aftenposten 04.12.2014. *Kunnskapsløs ammedebatt*. Side: 11

Aftenposten 02.02.2015. *Pilleknasking gir hodebry*. Side: 8

Bergens Tidende 08.02.2015. *HAR DU PRØVD å lese avisen*. Side: 54

Bergens Tidende 08.02.2015. *Unntakstilstandens vendepunkt*. Side: 49

Bergens Tidende 08.12.2014. *Har ikke råd til julegaver til barna*. Side: 11

Bergens Tidende 09.12.2014. *DOKTORGRAD*. Side: 49

Bergens Tidende 13.02.2015. *Hjelp, vi skal på skitur*. Side: 24

Fædrelandsvennen 13.02.2015. «*Av og til blir jeg litt kokko*». Side: 51

Fædrelandsvennen 17.01.2015. *Det er stor forskjell på å*. Side: 2

Fædrelandsvennen 07.02.2015. *Mest av alt skal vi være støv*. Side: 33

Fædrelandsvennen 10.02.2015. *En kvinnes plass er på jobben*. Side: 23

Fædrelandsvennen 17.01.2015. *Babyer i farta*. Side: 6

Nordlys 16.01.2015. *VENT MED DETTE til babyen din sover!* Side: 10

Nordlys 12.01.2015. - *FOR DÅRLIG TILBUD TIL BARN AV DEPRIMERTE MØDRE*. Side: 6

Nordlys 28.01.2015. *Her kommer erkjennelsen*. Side: 2

Nordlys 22.11.2014. *Alle barn bør DNA-testes*. Side: 4